

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут заочного та дистанційного навчання

Кафедра адміністративного права та процесу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра

на тему: «Механізми взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері соціальної політики України»

Виконав: здобувач 2 курсу 3 навчальної групи
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

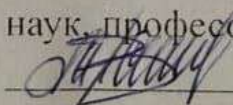
Кіндрат Ангеліна Михайлівна

Індивідуальний навчальний план № 24-41

1.6 МПУА

Мобільний телефон: +380973626115

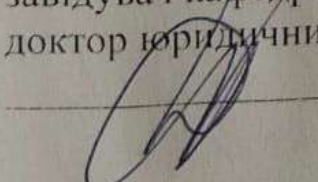
Науковий керівник: професор кафедри
адміністративного права та процесу
доктор політичних наук, кандидат юридичних
наук, професор, майор поліції

 Марина СПІВАК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« 04 » 12 20 25 р., протокол № 8

завідувач кафедри адміністративного права та процесу
доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції

 Ігор ПАСТУХ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, СІМ'Ї ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	6
1.1. Роль соціальної політики та система суб'єктів її формування та реалізації	6
1.2. Принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України по реалізації соціальної політики в Україні	15
1.3. Цілі, завдання і функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування соціальної політики	22
Висновки до Розділу І	31
РОЗДІЛ ІІ. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ	33
2.1. Гендерні механізми соціальної політики	33
2.2. Механізми взаємодії ОБВ та ОМС у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	39
2.3. Впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми	45
Висновки до Розділу ІІ	52
РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	51
3.1. Позитивні та негативні аспекти в реалізації соціальної політики в Україні	51
3.2. Європейські стандарти як орієнтир модернізації системи соціального захисту населення в Україні	59
3.3. Вплив європейських проєктів на модернізацію соціальної політики України: досвід впровадження ініціатив Ради Європи, ЄС та ООН	66
Висновки до Розділу ІІІ	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації суспільно-політичного устрою України, особливо в умовах воєнного стану та соціально-економічної нестабільності, зростає роль державної соціальної політики як гаранта захисту прав і свобод громадян. У цьому контексті особливої актуальності набуває ефективна взаємодія між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, які відіграють ключову роль у формуванні та реалізації соціальних програм, наданні соціальних послуг населенню, підтримці вразливих категорій громадян.

Соціальна політика, як одна з пріоритетних сфер діяльності держави, передбачає не лише нормативно-правове регулювання, а й злагоджену координацію між різними рівнями управління. В умовах децентралізації, що триває в Україні, органи місцевого самоврядування отримують дедалі більше повноважень у соціальній сфері, що, у свою чергу, вимагає чітко вибудованих механізмів взаємодії з центральними органами влади. Відсутність узгодженості та ефективного управління на всіх рівнях може призвести до нераціонального використання ресурсів, дублювання функцій або недостатнього реагування на потреби громад.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю вивчення європейського досвіду та адаптації кращих практик управління соціальною політикою до українських реалій. Інтеграція України до європейського правового та соціального простору потребує оновлення підходів до взаємодії органів влади, впровадження принципів прозорості, відповідальності та ефективності.

Загалом, дослідження механізмів взаємодії між виконавчою владою та місцевим самоврядуванням є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки спрямоване на вдосконалення системи управління у сфері соціальної політики України.

Метою дослідження є комплексний аналіз механізмів взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері соціальної політики України.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:

- дослідити роль соціальної політики та систему суб'єктів її формування та реалізації.

- проаналізувати принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України щодо реалізації соціальної політики в Україні.

- оцінити цілі, завдання та функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної політики.

- охарактеризувати гендерні механізми соціальної політики.

- дослідити механізми взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

- проаналізувати впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми.

- визначити чинники, що впливають на соціальну політику в Україні, та охарактеризувати позитивні й негативні аспекти її реалізації.

- дослідити європейські стандарти соціальної політики як орієнтир модернізації системи соціального захисту населення в Україні.

- оцінити вплив європейських проєктів на модернізацію соціальної політики України, зокрема досвід впровадження ініціатив Ради Європи, ЄС та ООН.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації державної соціальної політики в Україні, зокрема в діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, а також у взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Предмет дослідження – механізми взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в процесі реалізації соціальної політики.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. У роботі застосовано діалектичний метод для аналізу розвитку соціальної політики та її інституційних змін, системний метод для розгляду Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як складного елементу механізму публічного управління, а також структурно-функціональний підхід з метою визначення його цілей, завдань і функцій. Формально-юридичний метод використано під час аналізу норм чинного законодавства України та міжнародних актів у сфері соціального захисту, а порівняльно-правовий метод – для зіставлення національної практики з європейськими стандартами та досвідом держав – членів ЄС. Крім того, застосовувалися логіко-аналітичний та узагальнюючий методи, що дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки та пропозиції.

Наукова новизна. У роботі уточнено зміст принципів діяльності зазначеного міністерства у сфері соціальної політики, з урахуванням гендерного підходу, механізмів запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, розширено наукові уявлення про механізми взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сферах протидії домашньому насильству та торгівлі людьми шляхом структурного аналізу процедур координації, інформаційного обміну та спільного реагування; обґрунтовано значення гендерно орієнтованого підходу як інструменту підвищення ефективності соціальної політики та запропоновано його розгляд не лише як напрям, а як інтегрований управлінський принцип.

Подальшого розвитку набули положення щодо механізмів міжвідомчої та міжрівневої взаємодії органів влади у соціальній сфері, а також обґрунтовано доцільність адаптації окремих європейських стандартів і практик до українських реалій з урахуванням національних соціально-економічних умов.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його висновки та узагальнення можуть бути використані у діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час удосконалення механізмів реалізації соціальної політики. Матеріали роботи можуть бути корисними для підготовки пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері соціального захисту населення, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін адміністративного права, публічного управління та соціальної політики. Окремі положення дослідження можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових розвідок, присвячених модернізації системи соціального захисту України в контексті європейської інтеграції. Запропоновані підходи можуть сприяти підвищенню ефективності реалізації соціальних програм, що в свою чергу позитивно вплине на рівень соціального захисту населення України.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування).

РОЗДІЛ І. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, СІМ'Ї ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Роль соціальної політики та система суб'єктів її формування та реалізації

Соціальна політика є складним суспільним явищем, яке об'єднує багато різнопланових факторів: конституційно-правові, інституційні, управлінські, регулятивні та саморегулятивні, а також глобальні, національні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, ціннісні й комунікативні складові. Така різноманітність визначає багатогранність основ соціальної політики як феномену суспільного життя [1].

У процесі аналізу наукових підходів до тлумачення категорії соціальної політики доцільно підтримати позицію тих дослідників, які розкривають її зміст через концепт соціальної держави, зокрема В.М. Ярської [9]. Водночас, на нашу думку, означене поняття нерозривно пов'язане з реалізацією соціальної функції держави та гарантуванням соціальних і культурних прав людини й громадянина. У такому контексті соціальну політику слід розуміти як комплекс узгоджених заходів, спрямованих на виконання державою її соціальної ролі та забезпечення відповідних прав.

За такого підходу соціальна політика охоплює широке коло суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення соціальної функції держави, передусім у соціальній і гуманітарній сферах суспільного життя. Основні напрями реалізації соціальної політики закріплені в Конвенції МОП № 117 про основні норми та цілі соціальної політики 1962 року [2], яка була ратифікована Законом України від 16 вересня 2015 року № 692-VIII. У преамбулі цього міжнародного акта наголошується на необхідності вживання всіх можливих заходів на міжнародному, регіональному й національному рівнях з метою забезпечення

поступу в таких сферах, як охорона здоров'я, житлове забезпечення, продовольча безпека, освіта, захист добробуту дітей, покращення становища жінок, умови та оплата праці, захист прав трудових мігрантів, соціальне забезпечення, розвиток громадських служб і виробництва загалом.

Зміст соціальної політики пов'язується з підтриманням і розвитком взаємовідносин між різними соціально-демографічними групами населення, а також усередині цих груп, формуванням належних умов для їх повноцінної життєдіяльності, упровадженням соціальних гарантій і створенням економічних стимулів для участі в суспільному виробництві. Вона також охоплює питання соціального забезпечення та соціального розвитку. Центральне місце в соціальній політиці належить людині, її добробуту, створенню умов для всебічного розвитку, самореалізації, життєзабезпечення й загальної соціальної безпеки населення.

Водночас соціальну політику не слід ототожнювати із соціальним захистом. Соціальний захист є лише складовою соціальної політики й полягає в системі заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків соціальних ризиків для населення. Суб'єктами соціальної політики виступають соціальна держава в особі її уповноважених органів, а також недержавні інституції, зокрема політичні партії, громадські об'єднання, суспільні рухи, благодійні та релігійні організації, роботодавці, трудові колективи, юридичні та фізичні особи. Залежно від суб'єкта реалізації соціальну політику прийнято поділяти на державну, регіональну та корпоративну.

У науковій літературі відсутня єдність підходів щодо визначення як суб'єктів, так і об'єктів соціальної політики, що пояснюється її багаторівневим характером і складною структурною організацією [3, с. 9]. Досить поширеним є підхід, відповідно до якого об'єктами соціальної політики вважають окремі категорії населення. Так, П.І. Шевчук зазначає, що такими об'єктами є індивіди, соціальні групи або спільноти, які потребують соціальної підтримки чи захисту [4, с. 17]. До них він відносить осіб з обмеженою дієздатністю, інвалі-

дів, дітей і молодь, працездатне населення, а також працездатних осіб, які втратили джерела існування, пенсіонерів, осіб похилого віку, самотніх батьків, а також окремі специфічні групи, зокрема дітей-сиріт, ветеранів, мігрантів, біженців, осіб із девіантною поведінкою та ув'язнених.

Схожої позиції дотримується А.Ю. Жуковська, яка зараховує до об'єктів соціальної політики працездатне населення, працездатних осіб (інвалідів, людей похилого віку), соціально вразливі верстви населення та громадян, які через об'єктивні обставини не здатні забезпечити собі належний рівень доходів [5, с. 49].

Позиція П.І. Шевчука та А.Ю. Жуковської ґрунтується на соціально-орієнтованому, адресному підході, за якого об'єкти соціальної політики ототожнюються з конкретними категоріями населення, що потребують підтримки. У центрі такого підходу перебуває людина або соціальна група з підвищеним рівнем соціального ризику: працездатні, малозабезпечені, особи з інвалідністю, люди похилого віку, діти, мігранти, біженці та інші вразливі категорії. Сильна сторона цієї концепції полягає у практичній спрямованості — вона безпосередньо пов'язана з механізмами надання соціальної допомоги та захисту. Водночас її обмеження полягає у звуженні об'єкта соціальної політики лише до кола отримувачів підтримки, без урахування системних соціально-економічних процесів, що формують умови їхнього становища.

Водночас О.А. Яковлев вважає, що в трудовій сфері об'єктами державної соціальної політики є трудові відносини, зайнятість, ринок праці, доходи населення та система оплати праці [6, с. 22]. Такий підхід можна охарактеризувати як структурно-функціональний, оскільки він розглядає соціальну політику не лише як інструмент підтримки, а як механізм регулювання ключових соціально-економічних підсистем. Його перевага полягає у ширшому охопленні об'єктного поля та можливості аналізувати причини соціальної вразливості, а не лише її наслідки. Разом з тим у цьому випадку існує ризик надмірного узага-

льнення, коли межі соціальної політики перетинаються з економічною та трудовою політикою загалом.

На нашу думку, з наведеними переліками погодитися складно, оскільки в такому разі доцільніше вести мову не про об'єкти соціальної політики, а про її структурні елементи або підсистеми. Відмінності в підходах до розуміння сутності соціальної політики зумовлюють і різні трактування її цілей. Як слушно зауважує П.І. Шевчук, у межах будь-якої держави ключовою метою соціальної політики залишається забезпечення особливого захисту й підтримки найбільш уразливих і нужденних верств населення.

Порівняння зазначених позицій дає підстави стверджувати, що розбіжності у визначенні об'єктів соціальної політики пов'язані з різними рівнями аналізу: мікрорівнем (окремі особи та групи) і макрорівнем (суспільні відносини та інститути). Тому ототожнення об'єктів соціальної політики виключно з переліком соціально вразливих категорій населення або лише з окремими сферами соціально-економічних відносин видається методологічно неповним. Більш обґрунтованим є інтегративний підхід, за якого об'єктами соціальної політики слід вважати як соціальні групи, що зазнають ризиків і потребують підтримки, так і систему суспільних відносин, яка визначає умови їх життєдіяльності.

Щодо цільової спрямованості соціальної політики, наукові підходи демонструють відносно вищий рівень узгодженості. Більшість дослідників сходяться на тому, що її базове призначення полягає у забезпеченні соціального захисту та підтримки найуразливіших верств населення. Водночас сучасне розуміння цілей соціальної політики доцільно розширювати — не обмежуватися лише компенсаторною функцією, а включати також превентивні та розвиткові інструменти: формування рівних можливостей, підтримку зайнятості, підвищення якості людського капіталу та зниження структурної нерівності.

Отже, наукова дискусія свідчить, що об'єктне поле соціальної політики має розглядатися як багаторівнева система, що поєднує як конкретних носіїв

соціальних ризиків, так і соціально-економічні процеси, які ці ризики породжують. Такий підхід забезпечує більш повне теоретичне обґрунтування змісту та цілей соціальної політики і дозволяє уникнути одновимірного трактування її сутності.

Ефективна реалізація соціальної політики можлива лише за наявності сукупності об'єктивних і суб'єктивних умов, які формуються як у державі загалом, так і в конкретному соціальному середовищі. Саме гармонійне поєднання цих факторів забезпечує успішне втілення соціальних ініціатив та досягнення стратегічних цілей.

До об'єктивних умов реалізації соціальної політики, передусім, належать трансформаційні процеси у суспільстві, зокрема формування соціально-ринкової економіки та повноцінного інституту власності, включаючи приватну. Важливою також є поява нових соціальних відносин, зростання соціально-трудової мобільності, політична структурованість суспільства, а також формування нової системи духовних і ціннісних орієнтацій. Соціальна політика, в цьому контексті, виступає ключовим чинником, що сприяє якісному оновленню соціального буття.

Суб'єктивні умови реалізації соціальної політики пов'язані з використанням ефективних принципів, методів і форм управлінської діяльності, що відповідають об'єктивним законам соціального розвитку. Вони охоплюють також своєчасне розв'язання суперечностей у соціальній сфері завдяки засобам регулятивної політики, утвердження динамічності в управлінському механізмі, децентралізацію управління, а також подолання залишків директивного, командно-адміністративного підходу.

Особливу роль відіграє усунення суперечностей між сучасними соціально-ринковими відносинами та архаїчними методами управління, що зумовлюють пасивність соціальної політики. У цьому контексті важливо забезпечити оновлення механізмів регуляції, відмовитися від консервативних та

малоефективних підходів, які стримують розвиток соціальної сфери та посилюють соціальне відчуження особистості [7, с. 10].

Ефективність адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики безпосередньо залежить від чіткої, скоординованої діяльності публічної адміністрації в цій сфері. Одним із ключових завдань є визначення ефективної системи та структури суб'єктів, які забезпечують реалізацію соціальної політики, адже така система повинна враховувати складність та багатовимірність соціальних процесів, специфіку зв'язків між різними суб'єктами управління, а також необхідність погодження державних та регіональних інтересів у соціальній сфері [8, с. 128].

Серед іншого слід відмітити, що нормативні акти відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективної соціальної політики та захисту вразливих верств населення. Вони створюють правову основу для надання соціальних послуг, встановлення стандартів соціального захисту, визначення розмірів допомоги та пенсій, а також гарантують рівний доступ до соціальних благ. Завдяки чітко прописаним нормам, держава може цілеспрямовано регулювати соціальні відносини, запобігати дискримінації та забезпечувати реалізацію соціальних прав громадян, особливо тих, хто цього найбільше потребує. Зокрема слід відмітити *документи стратегічного значення*: «Про схвалення Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами старшого віку до 2034 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» Розпорядження КМУ від 24.12.2024 № 1315-р; «Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках» від 29.11.2024 № 1209-р; «Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року» Розпорядження КМУ від 30.09.2024 № 922-р;

Закони України: «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери» від 18 вересня 2025 року № 4607-IX; «Про соціальні послуги» 17 січня 2019 року

№ 2671-VIII; «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» від 15.01.2025 № 4223-IX; «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 № 4067-IX;

Постанови КМУ: «Про затвердження Порядку надання послуг у сфері психічного здоров'я з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» від 03.12.2025 № 1604; «Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах» від 19.11.2025 № 1505; «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг з посилення спроможностей окремим категоріям осіб із обмеженнями життєдіяльності, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» від 07.11.2025 № 1476 та ін.;

Відомчі накази: «Про затвердження Положення про Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики» від 12.12.2024 № 578-Н; «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей» від 31.07.2023 № 263-Н та ін.

Соціальна політика як складова державного управління являє собою цілісну систему цілей, інструментів і механізмів впливу на соціальні процеси, спрямовану на забезпечення належного рівня добробуту населення, зниження соціальних ризиків та підтримання суспільної стабільності. Її зміст розкривається не лише через напрями соціального захисту, а й через регулювання умов відтворення людського капіталу, доступу до базових соціальних благ і можливостей соціальної мобільності. У сучасному науковому дискурсі соціальна

політика розглядається як багаторівнева конструкція, що поєднує нормативно-правовий, інституційний, фінансовий та організаційний компоненти.

Система соціальної політики охоплює взаємопов'язані елементи, до яких належать стратегічні цілі, пріоритетні напрями, інструменти реалізації та механізми оцінки результативності. До її функціональних блоків зазвичай відносять регулювання зайнятості та доходів, соціальне страхування, соціальну допомогу, підтримку сім'ї та дитинства, політику у сфері охорони здоров'я, освіти та житлового забезпечення. Важливою характеристикою є поєднання перерозподільчих і стимулюючих інструментів: поряд із трансфертними виплатами та пільгами застосовуються заходи, що заохочують економічну активність і самозабезпечення населення. Така багатокomпонентність зумовлює необхідність узгодженої участі різних інституцій у формуванні та реалізації соціальних рішень.

Суб'єктний склад формування соціальної політики також має багаторівневий характер. Провідну роль відіграє держава в особі органів законодавчої та виконавчої влади, які визначають стратегічні орієнтири, затверджують нормативно-правові засади та забезпечують фінансове підґрунтя соціальних програм. Законодавчі інституції формують правове поле та встановлюють соціальні гарантії, тоді як виконавчі органи відповідають за практичну імплементацію заходів, адміністрування виплат і надання соціальних послуг. На регіональному та місцевому рівнях значна частина повноважень пов'язана з адаптацією загальнодержавних програм до специфіки територіальних громад.

У межах загальнонаціонального рівня управлінська діяльність у сфері соціальної політики розподілена між основними державними інституціями: Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України. На місцевому рівні формування й реалізація соціальної політики покладається на суб'єктів, що діють у межах регіонів, районів і територіальних громад, забезпе-

чуючи децентралізацію управління та адаптацію політики до конкретних потреб населення [9, с. 37].

У Положенні про Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, сім'ї та єдності України визначено, що воно виступає спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а також у питаннях організації та надання гуманітарної допомоги. До основних напрямів його діяльності належить формування та практична реалізація державної соціальної політики, політики у сфері загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, пенсійного забезпечення, волонтерської діяльності, а також ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, і забезпечення соціального захисту населення [10]. Такий обсяг повноважень дає підстави розглядати Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України як провідний суб'єкт реалізації державної соціальної політики на рівні виконавчої влади.

До органів спеціальної компетенції, які також забезпечують реалізацію соціальних програм, належать Пенсійний фонд України, Державна служба з питань праці та Державна служба у справах ветеранів.

Пенсійний фонд України займає особливу позицію в системі реалізації державної соціальної політики, оскільки його діяльність безпосередньо спрямована на забезпечення реалізації гарантованого Конституцією права громадян на соціальний захист у разі настання пенсійного віку, інвалідності, втрати годувальника або в інших випадках, визначених законодавством. Як орган, що відповідає за функціонування солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, Пенсійний фонд виконує роль практичного механізму втілення соціальних гарантій, закріплених державою.

У межах реалізації соціальної політики в пенсійній сфері Пенсійний фонд України здійснює призначення, перерахунок та виплату пенсій і пов'язаних із ними соціальних виплат, веде персоніфікований облік застрахованих осіб,

забезпечує накопичення страхових внесків та контроль за їх цільовим використанням. У зв'язку з цим діяльність Фонду має комплексний характер, поєднуючи фінансово-адміністративні та соціально-правові елементи, адже від ефективності його роботи значною мірою залежить рівень соціальної стабільності, довіра населення до державних інститутів і практична реалізація встановлених соціальних стандартів.

Державна служба України з питань праці є важливою складовою інституційного механізму реалізації державної соціальної політики, оскільки її діяльність зосереджена на забезпеченні дотримання трудових прав працівників і створенні безпечних умов праці. Реалізуючи державну політику у сферах праці, зайнятості та охорони праці, цей орган здійснює безпосередній вплив на розвиток соціально-трудових відносин, що відображається на рівні соціального захисту працюючого населення.

У межах визначених повноважень Державна служба з питань праці здійснює державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, оплату праці, зайнятість населення, а також за виконанням вимог щодо охорони праці та промислової безпеки. Така діяльність має не лише контрольну, а й запобіжну спрямованість, оскільки орієнтована на попередження порушень трудових прав, зменшення рівня виробничого травматизму та зниження соціальних ризиків для працівників, що сприяє забезпеченню соціальної справедливості у сфері праці.

Характерною рисою участі Державної служби з питань праці у реалізації державної соціальної політики є поєднання правозастосовної діяльності з інформаційно-консультативною роботою. Поряд із проведенням перевірок і застосуванням заходів реагування служба здійснює роз'яснювальну та методичну діяльність, спрямовану на підвищення рівня правової обізнаності роботодавців і працівників, що дозволяє розглядати її функціонування як елемент соціального діалогу та партнерства [11, с. 21].

Міністерство охорони здоров'я України є одним із провідних суб'єктів реалізації державної соціальної політики, оскільки сфера охорони здоров'я безпосередньо пов'язана із забезпеченням основоположних соціальних прав людини, зокрема права на медичну допомогу та охорону здоров'я. Діяльність цього центрального органу виконавчої влади спрямована на створення умов для збереження та зміцнення здоров'я населення, що є важливою складовою соціального добробуту та сталого розвитку суспільства.

У процесі реалізації соціальної політики Міністерство охорони здоров'я забезпечує впровадження державних програм у сфері медичного обслуговування, профілактики захворювань, громадського здоров'я та епідеміологічного контролю. Через нормативно-правове регулювання та організацію системи надання медичних послуг МОЗ впливає на рівень доступності, якості та безперервності медичної допомоги для різних категорій населення, зокрема соціально вразливих груп.

У рамках реалізації державної соціальної політики Міністерство освіти і науки забезпечує організацію та розвиток усіх рівнів освітньої системи, включаючи дошкільну, загальну середню, професійну, фахову передвищу та вищу освіту. Діяльність міністерства спрямована на створення умов для здобуття якісної освіти незалежно від соціального статусу, матеріального забезпечення чи місця проживання особи. Особливе значення у цьому процесі має гарантування освітніх прав дітей, молоді та осіб з особливими освітніми потребами, що підкреслює соціальну орієнтацію роботи Міністерства [12, с. 32].

Сучасні трансформації суспільства та інтеграційні процеси вимагають від Міністерства освіти і науки активної участі у реалізації державної соціальної політики. Запровадження інклюзивної освіти, розвиток цифрових освітніх платформ, підтримка наукових досліджень та участь у міжнародних освітніх програмах сприяють зниженню соціальної нерівності та розширенню можливостей самореалізації для громадян. Водночас ефективна реалізація цих завдань потребує належного нормативного та організаційного забезпечення на рівні держави.

Поряд із державними структурами, вагомими учасниками процесу є інститути громадянського суспільства — громадські організації, благодійні фонди, професійні об'єднання та профспілки. Вони виконують представницьку, експертну й контрольну функції, акумулюючи інтереси різних соціальних груп і впливаючи на зміст соціальних рішень через механізми публічного діалогу. Окреме місце посідають роботодавці та бізнес-структури, які беруть участь у реалізації соціальної політики через систему соціального партнерства, корпоративні соціальні програми та механізми страхування працівників.

До кола суб'єктів також належать фінансово-кредитні установи та страхові організації, що забезпечують інфраструктурну основу окремих напрямів соціальної політики, зокрема пенсійного й медичного страхування. Наукові та освітні установи виконують аналітичну та методичну функцію, формуючи теоретичні підходи, оцінюючи ефективність соціальних програм і пропонуючи інструменти їх удосконалення.

Таким чином, соціальна політика постає як комплексна система регулятивного впливу на соціальну сферу, а формування її змісту є результатом взаємодії державних органів, інститутів громадянського суспільства, економічних суб'єктів та експертного середовища. Багатосуб'єктний характер цього процесу забезпечує узгодження інтересів, підвищує адаптивність соціальних рішень і сприяє їх більшій практичній результативності.

Ще одним чинником впливу на формування державної соціальної політики є суспільний тиск, ініційований громадськими організаціями, активістами або ширшими верствами населення. Такий тиск може проявлятися у формі публічних заяв, петицій, колективних звернень, протестів, страйків або інших форм громадянської непокори. Ці дії спрямовані на захист певних соціальних інтересів та актуалізацію проблем, що потребують першочергової уваги з боку органів державної влади [13, с. 14–15].

Суттєвою особливістю сучасної моделі реалізації соціальної політики є можливість для кожного регіону України самостійно розробляти власну страте-

гію соціальних реформ. Обласні, міські та інші місцеві органи влади можуть не лише формувати пріоритети у соціальній сфері, а й активно відстоювати регіональні інтереси в межах загальнонаціональної політики.

Узагальнюючи розгляд ролі соціальної політики та кола суб'єктів її формування і реалізації, доцільно констатувати, що вона виступає не лише окремим напрямом державного регулювання, а системоутворюючим елементом суспільного розвитку, який забезпечує збалансування економічних і соціальних інтересів. Її призначення полягає у створенні інституційних та фінансових умов для підтримання належного рівня життя населення, пом'якшення соціальної нерівності та мінімізації ризиків, що виникають у процесі соціально-економічної трансформації. Соціальна політика водночас виконує стабілізаційну, відтворювальну та інтеграційну функції, оскільки поєднує механізми захисту вразливих груп із інструментами стимулювання соціальної активності та зайнятості [14].

Проведений аналіз наукових підходів свідчить про відсутність єдиної інтерпретації складу учасників соціальної політики, однак більшість концепцій сходяться на визнанні її багаторівневої суб'єктної структури. Визначальну роль у цьому процесі відіграють органи державної влади, що формують нормативну та ресурсну основу соціальних рішень, тоді як їх практична реалізація значною мірою залежить від регіональних і місцевих інституцій. Водночас зростає значення недержавних акторів — громадських організацій, професійних об'єднань, роботодавців і соціальних партнерів, участь яких підвищує адресність, гнучкість і прикладну ефективність соціальних програм.

Отже, соціальна політика має розглядатися як результат узгодженої діяльності комплексу взаємопов'язаних суб'єктів, взаємодія яких забезпечує як стратегічне планування, так і практичну імплементацію соціальних заходів. Її ефективність безпосередньо залежить від інституційної узгодженості, розподілу повноважень і якості координаційних механізмів між учасниками про-

цесу, що визначає необхідність подальшого вдосконалення моделей міжсекторальної взаємодії у соціальній сфері.

1.2. Принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України по реалізації соціальної політики в Україні

Принципи соціальної політики слід розглядати у двох проекціях. Першу, слід розуміти через діяльність профільного міністерства і взаємодію з іншими державними органами, друга – через призму законодавця, який втілює систему принципів в нормативних актах.

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, сім'ї та єдності України (Мінсоцполітики) є ключовим центральним органом виконавчої влади, який працює під керівництвом і координацією Кабінету Міністрів України. Його основною функцією є формування та реалізація державної політики у низці важливих соціальних сфер. Зокрема, Мінсоцполітики відповідає за трудові відносини, політику зайнятості, трудову міграцію, загальнообов'язкове державне соціальне й пенсійне страхування, соціальний діалог, волонтерську діяльність, а також питання сім'ї, дітей, усиновлення, оздоровлення дітей і захист їхніх прав [15].

Адміністративна реорганізація, проведена у 2025 році та пов'язана з включенням функціональних повноважень Міністерства національної єдності до оновленої структури Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, призвела до суттєвої трансформації засад його діяльності. У результаті інституційного об'єднання відбувся перехід від вузько галузевої моделі соціального адміністрування до комплексного формату державного управління соціально-гуманітарною сферою, що поєднує інструменти соціального захисту, сімейної політики та політики суспільної консолідації.

Оновлена конфігурація повноважень зумовила зміну пріоритетів у роботі міністерства: поряд із традиційними завданнями щодо соціального забезпечення, підтримки вразливих категорій населення та регулювання системи соціальних виплат посилюється акцент на питаннях суспільної згуртованості, інтеграції різних соціальних груп, підтримки внутрішньо переміщених осіб і розвитку сімейно-орієнтованих програм. Таким чином, принцип адресності соціальної допомоги був доповнений принципом інтеграційної спрямованості, що передбачає не лише компенсаційні механізми, а й заходи довгострокової соціальної адаптації [16].

Інституційна інтеграція також змінила управлінську логіку прийняття рішень: зросла роль міжвідомчої координації, програмно-цільового планування та оцінки соціального впливу державних ініціатив. Практика формування політик стала більш міжсекторальною, із ширшим залученням регіональних органів влади та партнерських інститутів громадянського суспільства. Це зумовило перехід від фрагментарного регулювання окремих напрямів до системного підходу, в якому соціальна підтримка, сімейна політика та політика національної єдності розглядаються як взаємопов'язані складові єдиного управлінського контуру.

Отже, проведена реформа не обмежилась зміною назви чи формальним перерозподілом функцій, а фактично заклала нову модель діяльності міністерства — більш інтегровану, координаційно орієнтовану та стратегічно спрямовану на поєднання соціального захисту з інструментами суспільної консолідації. Така трансформація розширила змістовні рамки соціальної політики на державному рівні та підвищила вимоги до узгодженості управлінських рішень у соціально-гуманітарній сфері [17].

У контексті діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України реалізація повноважень здійснюється з урахуванням загальних принципів, на яких базується функціонування центральних органів виконавчої влади. Зокрема, до таких принципів належать: верховенство права, пріоритет

забезпечення прав і свобод людини та громадянина, безперервність управлінського процесу, законність, єдність державної політики у соціальній сфері, відкритість і прозорість діяльності, а також відповідальність за прийняті рішення та їхні наслідки. Варто проаналізувати детальніше сутність кожного з них.

Принцип верховенства права є фундаментальною основою правової держави та детермінує існування низки похідних принципів, таких як підпорядкування закону не лише громадянами, а й самою державою, її органами, посадовими особами та іншими суб'єктами суспільних відносин. Закон має бути справедливим, гуманним і спрямованим на закріплення та захист невід'ємних природних прав людини – зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність. Проте варто розуміти, що свобода не є безмежною – вона припускає обмеження в межах, необхідних для захисту прав інших осіб і загального порядку. Відтак усі нормативно-правові акти держави повинні узгоджуватись із правами людини та підпорядковуватись принципу їх непорушності [19, с. 190].

Принцип забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина є одним із ключових засад демократичної, соціальної та правової держави. Його суть полягає у визнанні людини найвищою соціальною цінністю, а її права й свободи – основою законодавчої, виконавчої та судової діяльності. Держава зобов'язана не лише гарантувати ці права на формальному рівні, а й створювати ефективні механізми для їх реалізації, захисту та відновлення в разі порушення [20].

Принцип законності у діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України означає неухильне дотримання вимог Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів усіма посадовими особами, структурними підрозділами та установами, що реалізують соціальну політику держави [21].

Зокрема, принцип поєднання місцевих і державних інтересів передбачає гармонійне узгодження національних соціальних пріоритетів із потребами

конкретних територіальних громад. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, формуючи загальнодержавну стратегію, розробляє програми, які потім адаптуються на місцевому рівні через регіональні управління соціального захисту, центри надання адміністративних послуг, територіальні громади. Така взаємодія забезпечує адресність соціальної допомоги, ефективне використання бюджетних коштів і швидке реагування на локальні соціальні виклики.

Принцип гласності означає відкритість діяльності як центральних, так і місцевих органів влади у сфері соціального захисту. Це реалізується через публічне обговорення державних і місцевих програм соціального розвитку, проведення громадських слухань, консультацій із населенням, відкритий доступ до інформації про соціальні послуги, обсяги фінансування та критерії призначення соціальної допомоги. Відкритість і прозорість управлінських процесів сприяють підвищенню довіри громадян до державних і місцевих інституцій, а також дозволяють громадськості здійснювати громадський контроль за реалізацією соціальної політики.

Важливим є також принцип субсидіарності, який впливає зі змісту закону і передбачає, що розв'язання соціальних питань повинно здійснюватися на тому рівні, де це можливо зробити найбільш ефективно та близько до громадян. Це означає, що місцеві органи самоврядування беруть на себе вирішення конкретних завдань соціальної підтримки населення, тоді як центральні органи визначають загальні стандарти, нормативи та забезпечують фінансове й методичне підґрунтя. Таким чином, держава гарантує стратегічну узгодженість, а громади – практичну реалізацію соціальної політики на місцях.

Галузеві принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України формуються відповідно до загальних цілей державної соціальної політики та відображають її спрямованість на забезпечення гідного рівня життя населення, соціальної справедливості й суспільної згуртованості. Реалізація соціальної політики в Україні потребує системного підходу, адже

вона охоплює широке коло суспільних відносин, пов'язаних із соціальним захистом, підтримкою сім'ї, забезпеченням рівних можливостей та зміцненням соціальної єдності.

Одним із базових принципів діяльності Міністерства є принцип соціальної справедливості. Його зміст полягає у прагненні держави забезпечити рівний доступ громадян до соціальних благ незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання чи матеріального становища. У практичній площині цей принцип реалізується через формування справедливої системи соціальних виплат, адресної допомоги та державних гарантій, спрямованих передусім на підтримку найбільш уразливих категорій населення. Соціальна справедливість у діяльності Міністерства виступає не лише моральною засадою, а й важливим чинником стабільності суспільства [22, с. 166].

Важливе місце займає принцип адресності та цільового спрямування соціальної допомоги. Він передбачає орієнтацію соціальних програм на конкретні групи населення, які реально потребують державної підтримки. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання бюджетних коштів і уникнути формального розподілу ресурсів. Міністерство у своїй діяльності зосереджується на тому, щоб соціальна допомога відповідала реальним потребам громадян і враховувала їхні життєві обставини.

Принцип комплексності є ще однією важливою засадою реалізації соціальної політики. Соціальні проблеми, як правило, мають багатовимірний характер і не можуть бути вирішені ізольовано. Тому діяльність Міністерства передбачає поєднання економічних, правових, організаційних та соціальних інструментів. Комплексний підхід дозволяє узгоджувати політику у сфері соціального захисту з політикою зайнятості, сімейної підтримки, демографічного розвитку та соціальної інтеграції.

Принцип партнерства та взаємодії також відіграє значну роль у діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України. Реалізація соціальної політики неможлива виключно зусиллями державних органів, тому

важливою є співпраця з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, благодійними фондами та міжнародними інституціями. Таке партнерство сприяє залученню додаткових ресурсів, підвищенню якості соціальних послуг і врахуванню інтересів різних соціальних груп.

Не менш значущим є принцип орієнтації на сім'ю як базову соціальну інституцію. У діяльності Міністерства сім'я розглядається як ключовий чинник соціальної стабільності та відтворення людського потенціалу. Це зумовлює розробку та впровадження програм підтримки сімей з дітьми, молодих сімей, а також заходів, спрямованих на поєднання батьківства з професійною діяльністю. Такий підхід сприяє зміцненню сімейних цінностей і покращенню демографічної ситуації в країні.

Сутність принципу поєднання механізмів соціальної саморегуляції з цілеспрямованим управлінським впливом полягає в необхідності гармонізувати природний перебіг соціальних процесів із свідомо організованою діяльністю органів влади та інших суб'єктів. Реалізація цілей соціальної політики має відбуватися не шляхом жорсткого адміністративного втручання, а через створення умов, за яких саморегулятивні процеси можуть ефективно функціонувати. Соціальна саморегуляція не виникає автоматично, вона потребує відповідного соціального середовища, інституційної підтримки та продуманих управлінських рішень [23, с. 54].

Окрему роль відіграє принцип пріоритетності соціальних інтересів особистості. Він акцентує увагу на тому, що людина, її потреби та можливості розвитку мають бути центральним елементом соціальної політики. Держава повинна забезпечувати такі умови, за яких кожна особа матиме змогу реалізувати свій потенціал, користуватися належним рівнем соціального захисту та отримувати можливості для професійного, культурного й особистісного зростання [24].

Принцип забезпечення єдності державної політики у діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України передбачає

скоординовану, послідовну та узгоджену реалізацію соціальних ініціатив у межах загального курсу держави. Це означає, що міністерство, як центральний орган виконавчої влади, зобов'язане діяти у тісному взаємозв'язку з іншими органами влади, дотримуючись єдиної стратегічної лінії у формуванні та реалізації соціальної політики [25, с. 27].

Принцип соціальної єдності та інклюзії набуває особливої актуальності в умовах сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство. Міністерство у своїй діяльності орієнтується на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних можливостей, віку, соціального походження чи інших ознак. Реалізація цього принципу спрямована на запобігання соціальному відчуженню та формування згуртованого суспільства, заснованого на взаємній повазі та солідарності.

Загалом галузеві принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України становлять цілісну систему, яка забезпечує послідовну та ефективну реалізацію соціальної політики держави. Вони визначають напрями, методи й пріоритети роботи у соціальній сфері та сприяють досягненню головної мети — підвищення якості життя населення і зміцнення соціальної стабільності в Україні.

Система галузевих принципів Мінсоцполітики України постійно трансформується під впливом євроінтеграційних процесів та викликів воєнного часу. Поєднання класичних засад солідарності з новітніми підходами цифровізації та адресності дозволяє сформувати адаптивну систему соціальної безпеки, яка здатна оперативно реагувати на кризові явища та забезпечувати соціальну стійкість держави.

1.3. Цілі, завдання і функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування соціальної політики

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, сім'ї та єдності України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за розробку, координацію та впровадження державної соціальної політики, що охоплює широкий спектр соціальних прав та гарантій для населення. Діяльність міністерства спрямована на забезпечення соціального захисту громадян та створення умов для гідного життя кожного, що реалізується через систему соціальних послуг, соціального страхування, підтримки вразливих категорій населення, а також забезпечення рівності прав і можливостей для всіх громадян. Координація дій Міністерства здійснюється Кабінетом Міністрів України, що дозволяє інтегрувати його завдання у загальну державну стратегію та забезпечити системність реалізації соціальної політики [26].

Важливою ціллю Міністерства є формування ефективної системи соціального захисту, здатної адекватно реагувати на потреби різних категорій населення. Йдеться не лише про забезпечення матеріальної підтримки громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, а й про розвиток механізмів профілактики соціальної вразливості. Такий підхід передбачає перехід від переважно компенсаційних заходів до комплексної соціальної політики, орієнтованої на попередження соціальних проблем та зміцнення самостійності громадян.

Однією з ключових цілей Міністерства є сприяння розвитку та підтримці інституту сім'ї як основи суспільства. Формування соціальної політики у цій сфері спрямоване на створення сприятливих умов для народження та виховання дітей, поєднання сімейних і трудових обов'язків, а також забезпечення соціального захисту сімей у різних життєвих ситуаціях. У межах цієї мети Міністерство формує напрями державної підтримки сімей з дітьми, молоді та осіб, які потребують особливої уваги з боку держави.

Не менш значущою є ціль забезпечення соціальної єдності та інтеграції в українському суспільстві. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України у процесі формування соціальної політики орієнтується на подолання

соціального відчуження, зменшення нерівності та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Це включає створення умов для активної участі людей з інвалідністю, осіб похилого віку, внутрішньо переміщених осіб та інших соціальних груп у суспільному житті. Формування інклюзивної соціальної політики розглядається як необхідна умова згуртованості та стійкості держави.

Ціллю діяльності Міністерства також є підвищення ефективності державного управління у соціальній сфері. Це передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, розвиток сучасних підходів до надання соціальних послуг та забезпечення прозорості у прийнятті управлінських рішень. У процесі формування соціальної політики Міністерство прагне до узгодженості дій різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що дозволяє забезпечити цілісність і послідовність державних соціальних заходів.

Отже, цілі Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування соціальної політики мають системний і довгостроковий характер. Вони спрямовані на поєднання соціального захисту з розвитком людського потенціалу, підтримку сім'ї та зміцнення соціальної єдності. Реалізація цих цілей створює підґрунтя для сталого соціального розвитку та підвищення якості життя населення України.

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкт забезпечення формування державної соціальної політики виконує комплекс завдань, спрямованих на розроблення, узгодження та впровадження стратегічних рішень у соціальній сфері. Його діяльність зосереджена на визначенні пріоритетних напрямів соціального розвитку держави з урахуванням актуальних потреб суспільства, соціально-економічних умов і довгострокових інтересів країни. У цьому процесі Міністерство виступає центральною ланкою, що забезпечує цілісність і послідовність формування соціальної політики.

Одним із основних завдань Міністерства є підготовка концептуальних засад та нормативно-правових рішень у сфері соціального захисту населення. Це передбачає аналіз соціальних проблем, оцінку ефективності чинних меха-

нізмів державної підтримки та розроблення пропозицій щодо їх удосконалення. Формування соціальної політики ґрунтується на врахуванні соціальних ризиків, рівня життя населення та потреб окремих соціальних груп, що дозволяє адаптувати державні рішення до реальних умов суспільного розвитку.

Важливим завданням Міністерства є координація діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у процесі формування соціальної політики. Соціальна сфера охоплює широкий спектр напрямів, тому узгодженість дій між різними інституціями є необхідною умовою ефективності державної політики. Міністерство забезпечує методичний супровід, узагальнення практики реалізації соціальних програм і формування єдиних підходів до вирішення соціальних питань на загальнодержавному рівні.

Окреме місце серед завдань Міністерства займає формування державної політики у сфері підтримки сім'ї та зміцнення соціальної єдності. Це передбачає розроблення заходів, спрямованих на захист прав сімей, створення умов для гармонійного розвитку дітей та забезпечення соціальної інтеграції різних верств населення. У процесі формування соціальної політики Міністерство враховує необхідність збереження соціальної згуртованості, подолання соціального відчуження та зменшення нерівності в суспільстві.

Таким чином, завдання Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування соціальної політики мають системний характер і спрямовані на створення ефективної, збалансованої та соціально орієнтованої моделі розвитку держави. Виконання цих завдань забезпечує науково обґрунтований і соціально відповідальний підхід до формування державної політики, що відповідає потребам суспільства та сприяє підвищенню якості життя населення [27].

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України виконує низку функцій, які забезпечують формування державної соціальної політики як цілісного та узгодженого процесу. Його функціональна роль полягає не лише у реалізації окремих соціальних програм, а передусім у створенні концептуа-

льних і організаційних засад соціального розвитку держави. Через виконання своїх функцій Міністерство формує стратегічне бачення соціальної політики та визначає механізми її подальшого впровадження.

Однією з ключових функцій Міністерства є аналітично-прогностична діяльність, що передбачає вивчення соціально-економічного стану населення, аналіз динаміки рівня життя та оцінку соціальних ризиків. На основі узагальнення статистичних даних, результатів соціальних досліджень і практики застосування соціального законодавства Міністерство формує пропозиції щодо пріоритетів державної соціальної політики. Така функція дозволяє забезпечити науково обґрунтований характер управлінських рішень у соціальній сфері.

Важливою функцією є нормотворча діяльність, яка проявляється у підготовці проєктів законів, підзаконних актів і стратегічних документів у сфері соціальної політики. Міністерство бере участь у розробленні нормативно-правової бази, що регулює питання соціального захисту, підтримки сім'ї, соціальної інтеграції та забезпечення єдності суспільства. У межах цієї функції здійснюється узгодження соціальних ініціатив із загальною державною політикою та фінансовими можливостями держави.

Координаційна функція Міністерства полягає у забезпеченні взаємодії між різними органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами соціальної політики. Формування соціальної політики потребує узгоджених дій на всіх рівнях управління, тому Міністерство забезпечує єдність підходів, методичний супровід і обмін інформацією між учасниками соціальних процесів. Завдяки цьому досягається узгодженість рішень і підвищується ефективність соціальних заходів.

Окреме значення має функція стратегічного планування, у межах якої Міністерство визначає довгострокові напрями розвитку соціальної сфери. Це включає розроблення державних програм, концепцій та стратегій, спрямованих на підтримку сім'ї, зміцнення соціальної єдності та підвищення якості життя

населення. Реалізація цієї функції дозволяє забезпечити послідовність соціальної політики та її орієнтацію на стале суспільне зростання.

Таким чином, функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як суб'єкта забезпечення формування соціальної політики мають системний характер і охоплюють аналітичну, нормативну, координаційну та стратегічну діяльність. Їх виконання створює організаційні та правові умови для формування ефективної соціальної політики, здатної відповідати сучасним викликам і потребам українського суспільства.

Отже, аналіз цілей, завдань і функцій Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України дає підстави стверджувати, що воно є ключовим суб'єктом забезпечення формування державної соціальної політики. Його діяльність має системний характер і спрямована на створення стратегічних засад соціального розвитку, орієнтованого на підвищення рівня життя населення, зміцнення інституту сім'ї та забезпечення соціальної єдності в суспільстві.

Цілі Міністерства визначають загальний вектор соціальної політики держави та відображають її соціальну спрямованість, тоді як завдання конкретизують ці цілі через практичні напрями діяльності у сфері соціального захисту, підтримки вразливих груп населення та координації соціальних процесів. Функції Міністерства, у свою чергу, забезпечують інституційне та організаційне підґрунтя для реалізації зазначених цілей і завдань, поєднуючи аналітичну, нормотворчу, координаційну та стратегічну складові управління соціальною сферою.

Таким чином, взаємозв'язок цілей, завдань і функцій Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України формує цілісну модель державного впливу на соціальну сферу, яка сприяє узгодженості управлінських рішень та ефективності соціальної політики. Реалізація цієї моделі створює передумови для забезпечення соціальної стабільності, зниження рівня соціальних ризиків і формування умов для сталого розвитку українського суспільства.

Висновки до розділу I

Соціальна політика виступає однією з ключових складових державного управління, спрямованою на забезпечення соціальної стабільності, захист прав і свобод людини та підвищення рівня добробуту населення. Вона реалізується через розгалужену систему суб'єктів, до якої належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та інші уповноважені структури. Особливе місце в цій системі посідають центральні органи виконавчої влади, які формують державну соціальну політику та забезпечують її впровадження на національному й регіональному рівнях, що дозволяє розглядати соціальну політику як комплексний, багаторівневий та системний процес.

Діяльність Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України у сфері реалізації соціальної політики ґрунтується на сукупності загальноправових і спеціальних принципів, серед яких ключове значення мають верховенство права, законність, пріоритет прав і свобод людини, відкритість, прозорість, безперервність та відповідальність. Особливу увагу приділено принципам взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема поєднанню державних і місцевих інтересів, гласності та законності, що забезпечує ефективне впровадження соціальної політики на місцях. Реалізація цих принципів сприяє узгодженості управлінських рішень, підвищенню адресності соціальної допомоги та зміцненню довіри населення до державних інституцій.

Проаналізовано цілі, завдання та функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної соціальної політики. Встановлено, що міністерство виконує системоутворюючу роль у соціальній сфері, поєднуючи стратегічне планування, нормативно-правове регулювання, координацію

діяльності інших суб'єктів та контроль за дотриманням соціальних стандартів. Особливе значення має взаємодія Міністерства з органами місцевого самоврядування у процесі організації надання соціальних послуг, що дозволяє забезпечити практичну реалізацію соціальної політики, орієнтовану на реальні потреби громадян і територіальних громад.

РОЗДІЛ II

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ

2.1. Гендерні механізми соціальної політики

Гендерні механізми соціальної політики Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України є важливою складовою забезпечення рівних можливостей і соціальної справедливості. Міністерство враховує гендерний вимір у процесі формування державної соціальної політики, що дозволяє враховувати специфічні потреби жінок і чоловіків у доступі до соціальних, економічних та трудових ресурсів. Такий підхід спрямований на формування збалансованих соціальних відносин, де права та обов'язки різних груп населення розподіляються справедливо, а політика держави стає більш інклюзивною.

Сучасна соціальна політика, орієнтована на забезпечення гендерної рівності, характеризується багаторівневою системою принципів, інструментів регулятивного впливу та довгострокових орієнтирів розвитку. Її зміст полягає у досягненні двоєдиного результату: формальному закріпленні рівних прав і свобод жінок і чоловіків та створенні реальних умов для фактичного балансу їхніх можливостей у всіх сферах суспільного життя.

Ключовим законодавчим актом, який регулює питання гендерної політики, є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», ухвалений Верховною Радою 8 вересня 2005 року. Метою цього закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей, ліквідації дискримінації за ознакою статі та впровадження спеціальних тимчасових заходів для усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків. Таким чином, закон закріплює правові механізми реалізації принципів рівності,

задекларованих Конституцією України, сприяючи реальній гендерній рівновазі в державі.

У статті 3 Закону визначено основні напрями державної гендерної політики, серед яких: утвердження принципу гендерної рівності; запобігання дискримінації за ознакою статі; впровадження позитивних дій для досягнення балансу між правами жінок і чоловіків; протидія гендерному насильству; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у процесі прийняття суспільно важливих рішень; створення умов для поєднання професійних і сімейних обов'язків; підтримка інституту сім'ї; формування культури відповідального батьківства та материнства. Окрему увагу приділено вихованню культури гендерної рівності та інформаційній політиці держави, спрямованій на запобігання дискримінаційним проявам у суспільстві [28].

В умовах євроінтеграційних процесів в Україні питання гендерної політики набуває особливої актуальності. Воно потребує не лише удосконалення правового механізму, а й утвердження в суспільній свідомості цінності гендерної рівності як фундаментального принципу демократичного устрою. Насамперед це передбачає недопущення будь-яких проявів гендерної дискримінації, забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у процесі прийняття суспільно значущих рішень, розширення їхньої участі в представницьких і виконавчих органах влади. Не менш важливим завданням є створення умов для гармонійного поєднання професійних і сімейних обов'язків, а також ефективна протидія всім формам гендерного насильства.

Для оцінки ефективності гендерних механізмів важливим інструментом є Гендерний індекс рівності (Gender Equality Index), який вперше був розрахований для України за європейською методологією. У 2023 році його значення становило 61,4 бала (із 100), що є показником помірною рівня гендерної рівності, при цьому Україна посіла 20-те місце серед 28 країн (ЄС + Україна) [29].

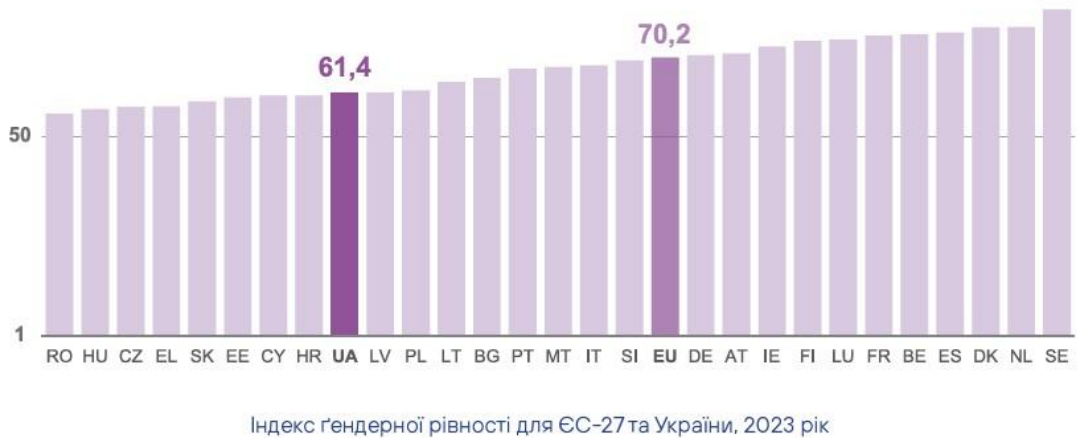

Рис. 2.1 – Індекс гендерної рівності для ЄС та України, 2023 р.

Для реалізації гендерної політики важливими є регулярні моніторингові звіти та статистичні дані з розбивкою за регіонами та статтю. Станом на 2025 р. в Україні запроваджено механізми збору гендерної статистики з великою кількістю індикаторів (понад 200), що дозволяє аналізувати не лише загальнонаціональні тенденції, але й регіональні відмінності.

Регіональні звіти, наприклад, із сфер зайнятості, освіти й охорони здоров'я, дозволяють виявити локальні диспропорції, наприклад, різницю в середніх доходах між жінками та чоловіками в окремих областях чи містах, – що є основою для коригування політик і цільових заходів [30].

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України розробляє та доводить до відома місцевих органів влади методичні рекомендації щодо інтеграції гендерного підходу в місцеві програми соціального розвитку, бюджети, стратегії зайнятості та соціального захисту населення. Особлива увага приділяється питанням упровадження гендерно орієнтованого підходу в процес планування та оцінювання ефективності соціальних програм, що дозволяє враховувати різні потреби жінок і чоловіків у межах конкретної громади.

Окремим напрямом взаємодії є спільна реалізація державних і регіональних програм, спрямованих на запобігання та протидію дискримінації за ознакою статі, домашньому та гендерно зумовленому насильству, а також на забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до ринку праці, освіти та

управлінських посад. У цьому контексті органи місцевого самоврядування виступають виконавцями конкретних заходів, тоді як Міністерство здійснює загальний моніторинг, оцінювання результативності та коригування політики відповідно до отриманих даних [31].

Одним із прикладів реалізації гендерних механізмів є державна політика щодо декретної відпустки та допомоги по догляду за дитиною. Міністерство забезпечує можливість обом батькам брати участь у догляді за дитиною, що сприяє більш рівномірному розподілу сімейних обов'язків. Такий підхід дозволяє жінкам поєднувати професійну діяльність із сімейними обов'язками та зменшує ризик соціальної залежності, а чоловікам — активніше включатися у виховання дітей, змінюючи традиційні стереотипи щодо ролей у сім'ї.

Ще одним механізмом є підтримка економічної самостійності жінок через професійну підготовку та перенавчання. Міністерство реалізує програми, що орієнтовані на жінок, які тимчасово залишили ринок праці через догляд за дітьми або сімейні обставини. Це дозволяє підвищити конкурентоспроможність жінок на ринку праці, скоротити гендерний розрив у зайнятості та доходах і створити умови для рівного доступу до економічних можливостей.

Важливою складовою є боротьба з насильством за ознакою статі та соціальний захист вразливих груп. Міністерство підтримує діяльність кризових центрів для жінок, гарячі лінії та психологічну допомогу, що сприяє захисту прав жінок і створенню безпечного соціального середовища. Такі ініціативи дозволяють реалізовувати принципи соціальної справедливості та захисту людської гідності на практиці.

Крім того, Міністерство стимулює активну участь чоловіків у сімейних обов'язках, зокрема через популяризацію батьківських відпусток і програм підтримки батьківства. Це сприяє зміні традиційних стереотипів і формує більш рівноправний підхід у сім'ї, що, у свою чергу, зміцнює соціальну згуртованість та сприяє підвищенню якості життя населення.

Чітка координація та контроль у системі публічної адміністрації здійснюється через визначення компетентних органів та посадових осіб на національному та місцевому рівнях. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, сім'ї та єдності України здійснює загальне керівництво, розробляє методичні рекомендації та моніторить реалізацію програм на місцях. Місцеві адміністрації відповідають за безпосереднє впровадження політик, взаємодію з громадськими організаціями та контроль за ефективним використанням ресурсів. Прикладом є співпраця міських рад Львова та Києва з уповноваженими особами з гендерних питань, яка дозволила створити ефективну систему звітності та оцінки результатів місцевих програм [31].

Інформаційна співпраця на базі цифрових платформ є важливим інструментом для забезпечення прозорості та швидкого обміну даними. Використання електронних баз даних, інтегрованих систем управління соціальними послугами та онлайн-платформ для комунікації з населенням дозволяє оперативно відстежувати реалізацію програм, аналізувати потреби різних соціальних груп та коригувати політики відповідно до реальних потреб. Наприклад, у 2023 році впроваджено платформу «Соціальна громада», яка об'єднала дані про отримувачів соціальних послуг у всіх регіонах та дала змогу планувати додаткові заходи для підтримки жінок з низьким рівнем доходів, одночасно підвищивши ефективність управління ресурсами [32].

Стратегічне планування на довгострокову перспективу передбачає прогнозування демографічних тенденцій, економічного розвитку та соціальних ризиків, що дозволяє розробляти комплексні програми гендерної політики. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України спільно з місцевими органами влади та міжнародними партнерами здійснює підготовку національних стратегій і планів дій, що включають фінансування, механізми контролю та оцінювання результативності. Так, у межах Національної стратегії «Гендерна рівність до 2030 року» передбачено розвиток інклюзивної інфраструктури, підтримку жіночого підприємництва та навчальних програм для мо-

лоді, що сприяє подоланню структурних бар'єрів і створенню умов для рівних можливостей [33].

Комплексне поєднання фінансового забезпечення, координації та контролю, цифрової взаємодії, ефективного надання послуг і стратегічного планування забезпечує цілісну систему управління гендерною політикою. Такий підхід дозволяє не лише досягати юридичної рівності між чоловіками і жінками, а й створювати реальні умови для повноцінної участі всіх громадян у соціальному, економічному та політичному житті країни. Реалізація цих елементів у практичних прикладах демонструє, що інтеграція національної та регіональної політики у поєднанні з цифровими інструментами та довгостроковим плануванням є ефективним механізмом досягнення сталого розвитку громад та рівних можливостей для всіх.

Нещодавно Кабінет Міністрів України затвердив операційний план заходів на 2025–2027 роки з реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, що визначає основні механізми впровадження гендерної політики на національному та місцевому рівнях і закладає чіткі засади для взаємодії Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України з органами місцевого самоврядування у сфері соціальної політики. Урядове розпорядження № 439-р від 2 травня 2025 року встановлює загальні напрями діяльності на найближчі три роки з урахуванням завдань зі зменшення гендерної нерівності в усіх сферах життя суспільства та впровадження міжнародних стандартів рівності прав і можливостей [34].

Цей операційний план закріплює за Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України, сім'ї та єдності України функцію розробки проєктів нормативно-правових актів, моніторингу їх виконання й надання методичної допомоги регіонам та громадам. Завдяки такому механізму відбувається постійне узгодження державних завдань і місцевих ініціатив: центр формує стратегічні документи, а місцеві органи влади адаптують їх під специфіку регіону, реалізуючи конкретні заходи в громадах. Міністерство, у співпраці з

обласними військовими адміністраціями та радами територіальних громад, має забезпечити врахування принципу гендерної рівності при розробці місцевих програм розвитку, соціальних послуг і бюджетних планів, що створює ефективний двосторонній зв'язок між національною політикою і її практичним втіленням на місцях.

Таким чином, гендерні механізми соціальної політики Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України реалізуються через комплекс практичних заходів і стратегічних ініціатив, спрямованих на досягнення рівності можливостей та соціальної справедливості. Їх впровадження дозволяє не лише дотримуватися формального принципу рівності прав і можливостей, а й забезпечувати реальне підвищення ефективності соціальної політики, створюючи умови для всебічного розвитку громадян та зміцнення соціальної єдності в суспільстві.

2.2. Механізми взаємодії ОБВ та ОМС у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству — це цілісна система правових, організаційних і соціальних заходів, спрямованих на захист прав людини, забезпечення безпеки постраждалих і недопущення повторних випадків насильства. З огляду на те, що домашнє насильство має складний соціально-правовий характер і зачіпає як жінок, так і дітей, чоловіків та літніх осіб, його ефективна протидія потребує координованих дій численних суб'єктів на різних рівнях управління та соціальної підтримки.

Для ілюстрації важливості проблеми зазначимо, що у 2023 році Національна поліція України зареєструвала понад 291 000 випадків домашнього насильства, що на 20 % більше, ніж у 2022 році, а кримінальних правопорушень у цій сфері зросло на 80 % порівняно з попереднім роком. Спостерігається та-

кож подальше зростання кількості випадків і у 2024 році, включно з щомісячними рекордами (наприклад, у січні 2024 було зафіксовано 435 нових кримінальних справ) та суттєвим збільшенням звернень до правоохоронних органів [35].

Актуалізація проблеми запобігання та протидії домашньому насильству в сучасному українському дискурсі зумовлена не лише вимогами міжнародних ратифікованих актів, зокрема Стамбульської конвенції, а й об'єктивною необхідністю формування безпекового простору в умовах тривалих суспільних криз. Ефективність реагування на випадки гендерно зумовленого насильства безпосередньо залежить від злагодженості дій між органами виконавчої влади (далі — ОВВ) та органами місцевого самоврядування (далі — ОМС). Станом на 2025 рік ця взаємодія трансформувалася із формального листування у багаторівневу сервісну модель, де ОВВ виконують регуляторну та контролюючу функції, а ОМС стають ключовими провайдерами соціальних та безпекових послуг на місцях.

Інформаційно-комунікаційний механізм взаємодії між центральними та місцевими інституціями у сфері запобігання домашньому насильству сьогодні передбачає не тільки збір статистичних даних, а й створення єдиного інформаційного простору, який дає змогу органам влади оперативно реагувати на випадки насильства та координувати свої дії. В основу такого підходу покладено Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, який є автоматизованою інформаційно-телекомунікаційною системою для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання та використання інформації щодо кожного задокументованого випадку насильства. Законодавець визначив цей механізм як інструмент для захисту життєво важливих інтересів постраждалих, координації дій суб'єктів протидії насильству та запобігання повторним проявам побутової агресії.

Окрему роль у механізмі взаємодії ОВВ та ОМС відіграє соціальний компонент, який передбачає безпосередню роботу з постраждалими та кри-

вдниками. Надання соціальних, психологічних і правових послуг здійснюється через мережу комунальних установ, центрів соціальних служб і спеціалізованих притулків. Наприклад, відкриття кризових кімнат за рішенням місцевих рад у співпраці з органами виконавчої влади дозволяє забезпечити тимчасовий захист осіб, які постраждали від домашнього насильства, без необхідності їх негайного вилучення з соціального середовища.

Суттєвим елементом механізму взаємодії є також фінансово-економічна складова, яка забезпечує матеріальну основу реалізації відповідних заходів. Фінансування програм запобігання домашньому насильству здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також шляхом залучення міжнародної технічної допомоги. Практика співфінансування проєктів між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування дозволяє розширювати спектр послуг, зокрема у сфері реабілітації постраждалих осіб і корекційних програм для кривдників.

Нормативно-теоретична основа міжінституційної взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спирається на засади субсидіарності та децентралізованої організації соціальних послуг. Така модель передбачає розподіл повноважень між рівнями публічної влади з переданням максимально можливого обсягу практичних функцій на місцевий рівень за умови збереження стратегічного регулювання та методичного супроводу з боку центральних органів. Інституційним інструментом узгодження дій виступають координаційні платформи, що формуються при місцевих державних адміністраціях та виконавчих органах рад і забезпечують узгоджене прийняття рішень між суб'єктами різної відомчої належності.

Упродовж 2025 року на практиці простежується перехід від консультативно-дорадчих форматів до оперативних міжвідомчих груп реагування, які діють на постійній основі. До їх складу включаються представники підрозділів Національної поліції, органів місцевого самоврядування, служб у справах дітей, а також установ, що надають соціальні послуги. Вказаний підхід спрямований на

скорочення часу прийняття рішень і забезпечення узгодженого супроводу постраждалих осіб. Вагомим нововведенням стало запровадження інтегрованої цифрової системи спостереження та оцінювання, за допомогою якої уповноважені органи виконавчої влади отримують оперативні дані щодо результативності діяльності притулків і кризових кімнат, що фінансуються з місцевих бюджетів, а також можуть здійснювати порівняльний аналіз ефективності надання послуг.

Фінансово-організаційна модель співпраці значною мірою реалізується через механізм цільових трансфертів. Центральні органи виконавчої влади забезпечують спрямування бюджетних ресурсів на розвиток спеціалізованої інфраструктури підтримки, тоді як територіальні громади відповідають за кадрове наповнення, матеріальну базу та поточне адміністрування відповідних установ. Такий підхід поєднує централізоване ресурсне забезпечення з локальною управлінською гнучкістю та адаптацією сервісів до потреб конкретної громади.

Вироблення державної політики у сфері протидії домашньому насильству здійснюється на центральному рівні профільними міністерствами та іншими державними інституціями, які формують нормативні рамки, методичні підходи та загальнонаціональні програми. Водночас практична реалізація більшості заходів покладена на органи місцевого самоврядування, що безпосередньо організовують роботу служб підтримки, впроваджують освітньо-просвітницькі ініціативи, проводять підготовку фахівців та забезпечують реагування на конкретні випадки. Такий розподіл функцій створює багаторівневу модель, у межах якої стратегічне планування поєднується з прикладною діяльністю на місцях.

Міжсекторальна координація реалізується через постійний обмін інформацією між соціальними службами, правоохоронними органами, медичними закладами та іншими суб'єктами, залученими до реагування на випадки насильства. Значну роль відіграють міжвідомчі консультативні утворення при

місцевих органах влади, до яких входять представники поліції, адміністрацій, закладів охорони здоров'я, психологічних служб і громадського сектору. Такі структури виконують функцію оперативного узгодження дій, визначення маршрутів допомоги постраждалим та супроводу складних випадків.

Процедурна взаємодія побудована на принципі безперервності супроводу та реалізується через стандартизовані алгоритми перенаправлення. Після фіксації правопорушення та винесення термінового заборонного припису уповноваженим підрозділом поліції відповідні відомості передаються до відповідальних посадових осіб органів місцевого самоврядування для організації подальших соціальних заходів. Удосконалення цієї процедури пов'язане із запровадженням уніфікованих протоколів оцінювання ризиків, спільних для правоохоронців і соціальних працівників, що дозволяє мінімізувати дублювання функцій і забезпечити послідовність допомоги — від первинного звернення до завершального етапу соціальної реінтеграції.

Окремим напрямом співробітництва виступає профілактична та освітня діяльність. Центральні органи влади формують загальнодержавні комунікаційні стратегії та інформаційні кампанії, тоді як громади адаптують їх до локального соціокультурного середовища, залучаючи місцеві інститути довіри та громадські об'єднання. У практиці 2025 року посилився акцент на програмах корекції поведінки кривдників, що впроваджуються на місцевому рівні із використанням механізмів партнерства держави та приватного сектору. Примусове спрямування осіб на такі програми забезпечується інструментами виконавчого провадження, що свідчить про узгодженість вертикальних управлінських механізмів.

Комунікаційна складова політики нульової толерантності до насильства також реалізується у багаторівневому форматі. Центральні органи забезпечують розроблення уніфікованих візуальних і змістових стандартів інформаційних матеріалів та фінансують загальнонаціональне поширення повідомлень, тоді як органи місцевого самоврядування модифікують ці матеріали з урахува-

нням регіональних особливостей. У низці громад профілактичні меседжі інтегруються у культурні та просвітницькі заходи за участю авторитетних локальних лідерів, що підвищує рівень сприйняття та довіри з боку населення.

Додатковим напрямом модернізації стала інтеграція цифрових інструментів оперативного реагування. Оновлені мобільні сервіси екстреного звернення, розроблені на національному рівні, у великих містах поєднуються з муніципальними безпековими платформами. Комплекси типу «Безпечне місто» функціонують як багатокомпонентні системи відеоспостереження та аналітики, що охоплюють транспортну, громадську та соціальну інфраструктуру, забезпечують моніторинг подій і координацію дій комунальних та екстрених служб. Використання таких технологій розглядається як інструмент підвищення превентивного потенціалу, документування правопорушень і захисту прав громадян. Практика їх упровадження у низці українських міст демонструє, що поєднання цифрового нагляду, міжвідомчої координації та місцевої управлінської ініціативи формує більш стійку модель публічної безпеки та соціального реагування [36].

Таким чином, взаємодія ОВВ та ОМС у сфері протидії домашньому насильству виступає не лише механізмом реалізації законодавчих вимог, але й інструментом практичного виконання соціальних функцій держави на місцевому рівні, що забезпечує комплексний підхід до запобігання соціальним загрозам та підтримки потерпілих осіб у відповідних територіальних громадах. Отже, механізми взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на національному, регіональному та місцевому рівнях базуються на координованій міжвідомчій взаємодії, що забезпечує своєчасне виявлення фактів насильства, обмін інформацією між структурами, спільне реагування та узгоджене планування заходів соціального захисту постраждалих.

2.3. Впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми

У сучасних умовах, особливо враховуючи виклики війни та масової міграції, питання взаємодії суб'єктів соціальної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні є надзвичайно актуальним. Така взаємодія не зводиться лише до формальних документів — вона реалізується через конкретні практичні кроки, спільні заходи державних та недержавних інституцій, а також діяльність на регіональному рівні [37, с. 450].

Ключовим нормативно-правовим документом, що конкретизує порядок взаємодії між суб'єктами, що здійснюють заходи щодо запобігання домашньому насильству, є Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». Ця постанова встановлює механізми обміну інформацією, координацію дій між центральними органами виконавчої влади (зокрема Мінсоцполітики, МВС, МОЗ, МОН, Мінекономіки, Міноборони, МКІП та іншими) та місцевими органами влади, включно з погодженням спільних заходів, планів дій, організацією мультидисциплінарних команд та мобільних бригад для реагування на випадки насильства [38].

Окрім цього, Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» визначає додаткові заходи щодо удосконалення міжвідомчої взаємодії, зокрема через створення координаційних механізмів на рівні центральних органів влади з регулярним обміном інформацією, аналізом ситуації та визначенням пріоритетних напрямів протидії [39].

З метою посилення боротьби з торгівлею людьми 2 червня 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, яка спрямована на удосконалення механізмів запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення та розкриття таких правопорушень, а також захист прав постраждалих осіб і надання їм всебічної допомоги [40]. Реалізація цієї Програми передбачає зміцнення нормативно-правової бази, посилення міжвідомчої взаємодії, підвищення професійної компетентності працівників державних і місцевих органів та розбудову системи збору і аналізу даних щодо торгівлі людьми з метою своєчасного реагування на виклики, у тому числі в умовах воєнного стану.

Починаючи з загальнонаціонального рівня, Міністерство соціальної політики України (МСП) виступає координаційним центром формування політики протидії торгівлі людьми. У 2025 році саме під його керівництвом розпочали розробку нової Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року. Цей процес передбачає тісну взаємодію між урядовими структурами (Міністерством економіки, правоохоронними органами, соціальними службами) і міжнародними партнерами, зокрема Управлінням ООН з наркотиків і злочинності, Міжнародною організацією з міграції та іншими організаціями ООН. Така співпраця спрямована на уніфікацію підходів до допомоги постраждалим, узгодження законодавства з європейськими стандартами та посилення міжнародної співпраці.

На рівні областей взаємодія суб'єктів соціальної політики має конкретні локальні прояви. Наприклад, у Вінницькій області на початку 2023 року відбулась робоча зустріч та стратегічна сесія міжвідомчої ради з питань протидії торгівлі людьми, на якій представники соціальних служб, поліції, місцевої влади та громадських організацій спільно обговорили алгоритми ідентифікації постраждалих та план дій на 2023–2025 роки. За підсумками цієї сесії був створений комплексний план заходів, що узгоджує дії різних служб для своєчасного виявлення і допомоги постраждалим [41].

Схожа практика відбувається й в інших регіонах. У Тернопільській області, наприклад, між обласною адміністрацією та громадською організацією «Відродження нації» було ініційовано розробку обласної програми протидії торгівлі людьми. Це співробітництво державного сектору і громадського суспільства включало стратегічне планування і спільні заходи для підвищення ефективності запобіжних дій та підтримки постраждалих. [42].

Такі регіональні ініціативи демонструють, що міжвідомча взаємодія — це не тільки обмін інформацією, але й реальна координація дій на місцях, залучення неурядових ініціатив до розробки і реалізації практичних програм.

Не менш важливою складовою є комунікаційні та просвітницькі заходи, які також є складовою соціальної політики протидії торгівлі людьми. У 2024 році, наприклад, у громаді Глобинської ОТГ працівники відділення соціальної роботи провели низку вуличних акцій під гаслом «Торгівля людьми ближче, ніж здається». Під час таких акцій соціальні працівники разом із працівниками поліції та громадськими активістами інформували мешканців про ризики торгівлі людьми, роз'яснювали, куди звертатися за допомогою, та представляли контакти гарячих ліній допомоги. Акції охопили понад двісті осіб і включали розповсюдження інформаційних матеріалів [43].

Це важливий приклад того, як на місцевому рівні соціальні служби, правоохоронні органи та самі мешканці взаємодіють у форматі просвітницької діяльності. Така співпраця не тільки підвищує обізнаність громадян, але й сприяє ранньому виявленню ризиків та попередженню випадків торгівлі людьми.

Крім цього, навчання та підвищення кваліфікації фахівців є ще одним компонентом взаємодії. За підтримки національних служб, міжнародних організацій і освітніх платформ створюються курси і тренінги для соціальних працівників, поліцейських, працівників міграційних служб, які дозволяють їм краще розпізнавати випадки торгівлі людьми та координувати дії з іншими

суб'єктами. Це також передбачено відповідними державними постановами щодо порядку взаємодії між установами у сфері боротьби з торгівлею людьми.

Важливою складовою державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є розвиток міжнародного співробітництва, яке дозволяє об'єднати зусилля України з іншими державами та міжнародними організаціями для ефективної боротьби з цим глобальним злочином.

Одним із ключових напрямів міжнародної діяльності є співпраця України з Групою експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) – незалежним моніторинговим органом Ради Європи. Ця взаємодія сприяє оцінці ефективності національних механізмів запобігання торгівлі людьми, розробці рекомендацій щодо вдосконалення державної політики та підвищенню рівня захисту прав постраждалих осіб [44].

Важливим партнером України залишається Інтерпол, у межах співпраці з яким держава долучилася до міжнародного проєкту I-Force. Цей проєкт має на меті посилення боротьби з торгівлею людьми, а також підвищення кваліфікації українських правоохоронців через навчання сучасним методикам розслідування таких злочинів. Завдяки цьому вдосконалюється координація між правоохоронними структурами різних країн і забезпечується оперативний обмін інформацією щодо транскордонної злочинності [45].

Україна також розвиває діалог із Європейським агентством з охорони кордонів і берегової охорони (FRONTEx) з питань протидії транскордонним злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми та нелегальною міграцією. Така співпраця дозволяє ефективніше контролювати кордони, попереджати незаконне перевезення осіб та виявляти міжнародні злочинні мережі.

Крім того, EUROPOL виступає стратегічним партнером України у сфері протидії торгівлі людьми. Активна взаємодія відбувається в межах аналітичних проєктів «Phoenix» та «Twins», а також у співпраці з Європейським центром протидії контрабанді мігрантів. У межах цієї співпраці Україна долучилася до створення двох спільних оперативних груп Європолу: перша займається розслі-

дуванням діяльності кримінальної мережі, що експлуатує українських жінок у ЄС, а друга – злочинів, пов'язаних із використанням українців у схемах вторинного переміщення мігрантів на території Євросоюзу [46].

Загалом, практика 2024–2025 років демонструє, що соціальна політика протидії торгівлі людьми в Україні реалізується через багаторівневу систему взаємодії, яка охоплює центральні і регіональні органи влади, правоохоронні структури, соціальні служби, міжнародні організації та громадські об'єднання. Кожен з цих учасників виконує свою роль: законодавчо-нормативне забезпечення, стратегічне планування, профілактичні заходи, інформаційна робота, навчання фахівців та безпосередня підтримка постраждалих.

Висновки до розділу II

Гендерні механізми соціальної політики в Україні спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у різних сферах суспільного життя, включно з освітою, охороною здоров'я, зайнятістю та участю у політичному та громадському житті. Найбільш дієвими елементами є створення нормативно-правової бази на національному рівні (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Національна стратегія «Гендерна рівність до 2030 року»), а також планів дій і операційних програм на 2025–2027 роки.

Механізми взаємодії спрямовані на створення єдиного координаційного простору між центральними органами виконавчої влади (Мінсоцполітики, МВС, МОЗ, Мін'юст, МОН, Міноборони, МКІП, ДМС, Держприкордонслужба), обласними та місцевими адміністраціями, а також громадськими організаціями. Найефективнішими елементами є нормативно-правова база, включно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», постановою Кабінету Міністрів № 658 та указами Президента, яка визначає

повноваження, алгоритми обміну інформацією, координації дій і створення мультидисциплінарних команд.

Механізм взаємодії суб'єктів у цій сфері спрямований на запобігання випадкам торгівлі людьми, виявлення постраждалих і надання комплексної допомоги. Дієвими елементами є нормативна база (Закон України «Про протидію торгівлі людьми», відповідні постанови Кабміну та накази центральних органів виконавчої влади), а також системи моніторингу та реєстрації випадків.

Реалізація відбувається на трьох рівнях: центральному (Мінсоцполітики, МВС, СБУ, Держприкордонслужба, МЗС), регіональному (обласні штаби, управління соціального захисту, міжвідомчі комісії) та місцевому (територіальні громади, соціальні служби, поліція, громадські організації). Канали взаємодії включають оперативний обмін інформацією через електронні бази даних, координаційні наради, навчальні тренінги для працівників та інформаційно-просвітницькі кампанії у громадах. Суб'єкти взаємодії — державні органи, місцеві адміністрації, правоохоронні структури, громадські та міжнародні організації, центри підтримки постраждалих осіб, що дозволяє забезпечити інтегровану систему запобігання та реагування на випадки торгівлі людьми.

РОЗДІЛ 3

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Позитивні та негативні аспекти в реалізації соціальної політики в Україні

Ефективне функціонування сучасної системи соціального захисту значною мірою детерміноване раціональною фінансовою політикою, яка виступає стратегічним важелем акумуляції ресурсів для реалізації державних гуманітарних ініціатив. У цьому контексті соціальні трансферти, зокрема пенсійне забезпечення, субсидіарна підтримка та цільові асигнування для мало-забезпечених верств, залишаються фундаментальними інструментами стабілізації життєвого рівня населення. Проте сучасний ринок праці в Україні перебуває в стані глибокої трансформації під тиском глобалізаційних процесів та міграційних викликів. Інтенсифікація відтоку трудового потенціалу за кордон потребує впровадження проактивних стратегій стимулювання зайнятості, де ключова роль відводиться підтримці малого та середнього підприємництва.

Впровадження фінансових преференцій для стартапів та розширення грантових програм стають дієвими механізмами ревіталізації економічного простору та створення нових робочих місць. Водночас довгостроковий соціальний ефект неможливий без масивних державних інвестицій у соціальну інфраструктуру — освіту, медицину та житловий сектор, що безпосередньо корелює з якістю людського капіталу та конкурентоспроможністю нації на світовій арені. Важливим драйвером цих реформ виступає транснаціональна фінансова синергія із МВФ та Світовим банком, чії кредитні та грантові лінії дозволяють підтримувати стійкість соціальної системи за умови забезпечення високого рівня прозорості та цільового використання коштів.

Цифрова парадигма державного управління радикально реконструює механізми надання соціальних послуг, що набуває особливої гостроти в епоху глобальних турбулентностей. Автоматизація адміністративних протоколів не лише нівелює бюрократичну інерцію, а й забезпечує безшовну інтеграцію національних систем із міжнародними правовими та технічними стандартами. Експлуатація інтегрованих електронних баз даних оптимізує міжвідомчу комунікацію, прискорюючи ухвалення управлінських рішень та посилюючи координацію у сфері міжнародного соціального співробітництва.

Впровадження інтелектуальних аналітичних систем на основі Big Data та алгоритмів штучного інтелекту дозволяє здійснювати предиктивне моделювання соціальних ризиків, спираючись на верифікований досвід розвинених країн. Крім того, технологія блокчейн стає технологічним гарантом антикорупційної стійкості, забезпечуючи незмінність та прозорість транзакцій у системі соціального страхування. Цифрові платформи, своєю чергою, сприяють розбудові інклюзивної моделі електронної демократії, залучаючи громадян до процесів формування державної політики через зручні мобільні інтерфейси та інтерактивні сервіси. Проте масштабна діджиталізація вимагає посиленої уваги до архітектури кібербезпеки та захисту персональних даних, що є критичним у мовах гібридних загроз [47, с. 42].

Сучасний вектор розвитку державної соціальної стратегії орієнтований на створення адаптивної та стійкої моделі, здатної адекватно реагувати на глобальні трансформації. Пріоритетним напрямом стає розвиток соціального підприємництва як інструменту залучення громадян до активної економічної діяльності та подолання бідності. Трансформація ринку праці диктує необхідність легітимізації гнучких форм зайнятості, які відповідають вимогам цифрової економіки. Окрім того, соціальна політика дедалі більше інтегрується з екологічним порядком денним, передбачаючи механізми підтримки вразливих груп у контексті кліматичних змін та енергетичного переходу. Використання персоналізованих підходів до соціального забезпечення, заснованих на

глибокому аналізу індивідуальних потреб, дозволяє досягти максимальної ефективності розподілу обмежених державних ресурсів. Синергія зусиль держави, приватного сектору та інститутів громадянського суспільства формує цілісну екосистему, яка забезпечує всеосяжний захист та добробут населення у світі, що постійно змінюється.

Сучасні технології та цифрові рішення суттєво трансформують систему державного управління у сфері соціальної політики, що особливо актуально в умовах глобалізації. Автоматизація адміністративних процесів сприяє спрощенню процедур надання допомоги населенню, усуваючи зайві бюрократичні перепони та забезпечуючи інтеграцію національних соціальних систем із міжнародними стандартами. Використання електронних баз даних дозволяє швидко обмінюватися інформацією між державними структурами, що підвищує оперативність ухвалених рішень та сприяє міжнародному співробітництву у сфері соціального захисту. Онлайн-сервіси відкривають можливість дистанційного отримання соціальної підтримки, що особливо важливо під час глобальних криз і пандемій.

Інтелектуальні технології, включаючи аналіз великих даних та алгоритми штучного інтелекту, допомагають передбачати потенційні соціальні проблеми та вдосконалювати механізми їх подолання, враховуючи досвід інших країн. Використання блокчейну підвищує прозорість фінансових операцій у сфері соціального забезпечення, мінімізуючи корупційні ризики та сприяючи міжнародному контролю за ефективністю витрат. Цифрові платформи активно сприяють розвитку громадянського суспільства, залучаючи людей до процесів ухвалення рішень і формуючи нові глобальні моделі електронної демократії. Чат-боти та мобільні додатки полегшують взаємодію громадян із державними установами, роблячи комунікацію зручнішою та доступнішою незалежно від кордонів. Однак впровадження цифрових технологій вимагає комплексного підходу, особливо в питаннях захисту персональних даних та кібербезпеки, адже глобалізація несе й нові загрози. Використання цифрових рішень у

соціальній політиці є невід'ємною частиною побудови ефективної, відкритої та інноваційної державної системи, яка здатна відповідати на виклики глобального світу [48].

Сучасні підходи до реалізації державної соціальної стратегії орієнтуються на оптимізацію систем соціального захисту та їх адаптацію до актуальних викликів. Ключовим елементом є перехід на цифрові технології в сфері соціальних послуг, що сприяє автоматизації процесу виплат та забезпечує прозорість фінансових операцій. Розвиток соціального підприємництва стимулює активну участь громадян в економіці та сприяє зниженню рівня бідності. Важливим кроком є впровадження гнучких моделей зайнятості, що відповідають змінам на ринку праці в умовах цифрової економіки.

Держава також повинна посилити зв'язок соціальної політики з екологічними ініціативами, надаючи підтримку вразливим групам населення в умовах кліматичних змін. Використання персоналізованих підходів до соціального забезпечення на основі аналізу великих даних дозволить більш ефективно розподіляти ресурси. Вивчення та застосування міжнародного досвіду сприятиме покращенню соціальних стандартів. Важливим завданням є створення механізмів швидкого реагування на кризові ситуації, що дозволить оперативно надавати допомогу населенню під час економічної нестабільності або надзвичайних подій. Співпраця держави з громадянським суспільством та приватним сектором сприятиме розробці більш дієвих соціальних програм. Всі ці напрями спрямовані на створення адаптивної, стійкої та всеосяжної соціальної політики, здатної забезпечити добробут населення в умовах глобальних трансформацій.

У 2024–2025 роках реалізація соціальної політики в Україні відбувалася в умовах повномасштабної війни, економічної нестабільності, демографічних втрат та значного навантаження на бюджетну систему. Саме ці фактори визначають як позитивні, так і негативні аспекти соціальної політики, які проявляються не лише на рівні державних рішень, а й у повсякденному досвіді

громадян. Аналіз цього періоду показує, що соціальна політика України є водночас інструментом підтримки та сферою постійних компромісів між можливостями держави й реальними потребами населення.

Одним із безумовно позитивних аспектів соціальної політики у 2024–2025 роках є збереження базових соціальних гарантій для найбільш вразливих категорій населення попри воєнний стан. Держава продовжує виплачувати пенсії, допомогу сім'ям з дітьми, особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам та малозабезпеченим громадянам. Навіть в умовах дефіциту бюджету соціальні виплати залишаються пріоритетною статтею видатків, що свідчить про соціальну спрямованість державної політики. У 2024 році, наприклад, було збережено механізм автоматичного продовження виплат для внутрішньо переміщених осіб, що дозволило уникнути масових перерв у наданні допомоги людям, які були змушені змінити місце проживання через бойові дії. Для багатьох родин ці виплати стали основним джерелом виживання, особливо у прифронтових регіонах.

Позитивною тенденцією також є подальша цифровізація соціальної сфери. У 2024–2025 роках значна частина соціальних послуг надається через електронні сервіси, зокрема портал «Дія» та електронні кабінети Пенсійного фонду і органів соціального захисту. Це спрощує доступ до допомоги, зменшує корупційні ризики та дозволяє громадянам отримувати послуги без фізичного відвідування установ, що особливо важливо в умовах воєнних загроз. Наприклад, оформлення субсидій на житлово-комунальні послуги у 2024 році для більшості домогосподарств відбувалося в спрощеному порядку, часто без подання додаткових документів, оскільки держава використовувала наявні реєстри. Такий підхід демонструє прагнення соціальної політики бути більш клієнтоорієнтованою та адаптованою до реальних умов життя людей.

Ще одним позитивним аспектом є посилення співпраці держави з міжнародними організаціями у сфері соціального захисту. У 2024–2025 роках Україна активно залучає фінансову та експертну допомогу міжнародних парт-

нерів для підтримки соціальних програм, зокрема для допомоги внутрішньо переміщеним особам, ветеранам війни та постраждалим від бойових дій. Реалізація спільних програм з міжнародними організаціями дозволяє розширювати обсяг соціальних послуг і впроваджувати нові підходи до реабілітації та соціальної адаптації. Наприклад, у 2025 році значна увага приділяється психосоціальній підтримці ветеранів та членів їхніх сімей, що є відповіддю на зростаючу потребу у відновленні ментального здоров'я після бойового досвіду [49].

Водночас поряд із позитивними зрушеннями існують і суттєві негативні аспекти реалізації соціальної політики. Однією з ключових проблем залишається обмеженість фінансових ресурсів. У 2024–2025 роках соціальна політика часто має компенсаторний характер і спрямована не на розвиток, а на мінімізацію соціальних ризиків. Розміри багатьох соціальних виплат не відповідають реальному рівню інфляції та зростанню вартості життя. Наприклад, пенсійні виплати для значної частини пенсіонерів залишаються на рівні, який не дозволяє повною мірою покривати витрати на ліки, комунальні послуги та харчування. Це призводить до того, що навіть за наявності формальної підтримки рівень життя багатьох громадян залишається низьким.

Негативним аспектом також є нерівномірність доступу до соціальних послуг залежно від регіону. У 2024–2025 роках громади, що знаходяться ближче до лінії фронту або зазнали значних руйнувань, часто стикаються з дефіцитом кадрів у соціальній сфері та перевантаженістю служб соціального захисту. Соціальні працівники змушені обслуговувати значно більшу кількість отримувачів допомоги, що впливає на якість послуг. У деяких громадах процес оформлення соціальної допомоги затягується через брак фахівців або технічні проблеми, що викликає недовіру населення до державних інституцій [40].

Ще однією проблемою є складність і фрагментарність нормативно-правової бази соціальної політики. У 2024–2025 роках держава намагається оперативно реагувати на нові виклики, ухвалюючи численні підзаконні акти та

тимчасові рішення. Проте це інколи призводить до плутанини як серед отримувачів допомоги, так і серед працівників соціальної сфери. Наприклад, зміни у правилах надання допомоги внутрішньо переміщеним особам у 2024 році не завжди супроводжувалися достатньою інформаційною кампанією, через що люди не розуміли, чи збережеться їхнє право на виплати. Така ситуація негативно впливає на сприйняття соціальної політики та створює додаткову соціальну напругу.

Окремої уваги заслуговує проблема соціальної інтеграції вразливих груп населення. У 2024–2025 роках соціальна політика значною мірою зосереджена на грошових виплатах, тоді як питання довгострокової інтеграції, працевлаштування та самозабезпечення залишаються недостатньо вирішеними. Це особливо стосується внутрішньо переміщених осіб, які після тривалого перебування в нових громадах стикаються з труднощами у працевлаштуванні, доступі до житла та соціальної інфраструктури. Хоча у 2025 році держава декларує підтримку програм зайнятості для ВПО, їхня реалізація на практиці часто залежить від можливостей конкретної громади та наявності фінансування [51].

Таким чином, соціальна політика України у 2024–2025 роках є суперечливим явищем, у якому позитивні та негативні аспекти тісно переплітаються. З одного боку, держава демонструє здатність зберігати соціальні гарантії, впроваджувати цифрові рішення та співпрацювати з міжнародними партнерами навіть у надзвичайно складних умовах. З іншого боку, обмежені ресурси, нерівномірність реалізації соціальних програм та недостатня орієнтація на довгострокові рішення знижують ефективність соціальної політики та її вплив на якість життя населення. Саме подолання цих негативних аспектів і перехід від політики виживання до політики соціального розвитку залишаються ключовими викликами для України у найближчі роки.

Аналіз позитивних зрушень у реалізації сучасної соціальної стратегії України дає змогу ідентифікувати низку фундаментальних трансформацій, що визначають нову якість державної підтримки. Першочергове значення має

еволюція архітектури державних програм, які все більше фокусуються на принципах адресності та прецизійного підходу до ідентифікації потреб вразливих категорій населення. Така детермінація соціальних виплат, підкріплена посиленням фіскальним моніторингом, не лише мінімізує деструктивні явища нецільового використання бюджетних ресурсів, а й формує стійкий базис для суспільної стабільності в умовах воєнних викликів та поствоєнного відновлення. Паралельно з цим, глибинна цифрова трансформація галузі, втілена через екосистему «Дія» та розгалужені електронні реєстри, радикально реконструює взаємодію між громадянином і державою. Дистанційне адміністрування послуг та детермінація прозорих алгоритмів отримання допомоги суттєво нівелюють бюрократичну інерцію та забезпечують інклюзивність соціального сервісу.

Концептуальне значення для розбудови вітчизняної соціальної інфраструктури має інтеграція України у глобальний гуманітарний простір через стратегічне партнерство з такими інституціями, як ООН, ПРООН та Європейський Союз. Ця співпраця виходить за межі суто фінансової референції, охоплюючи імпорт передових соціальних практик та гармонізацію нормативного поля з європейськими стандартами соціальних прав. Водночас спостерігається феномен безпрецедентного посилення суб'єктності громадянського суспільства. Волонтерський рух та благодійні формації фактично трансформувалися у повноцінний сегмент соціального забезпечення, який демонструє високу адаптивність і здатність оперативно заповнювати лакуни державного механізму, особливо у питаннях підтримки внутрішньо переміщених осіб та реабілітації ветеранів.

Поряд із конструктивною динамікою, системна ефективність соціальної політики обмежується низкою деструктивних чинників, що потребують нагального розв'язання. Критичною проблемою залишається географічна та соціальна асиметрія у розподілі ресурсів, що провокує поглиблення регіональної депривації, особливо на прифронтових та сільських територіях.

Макроекономічна турбулентність, обтяжена зовнішнім боргом та інфляційними тисками, створює жорсткі фінансові обмеження, що змушує державу оптимізувати видатки, часто за рахунок стратегічно важливих програм житлового забезпечення та сімейної підтримки. Інституційна стійкість системи також підривається проявами адміністративної непрозорості та надмірної складності процедур, які, попри цифровізацію, подекуди зберігають корупційні ризики.

Брак цілісної системи аналітичного моніторингу та оцінки результативності впроваджуваних заходів перешкоджає своєчасній корекції соціального курсу та об'єктивному вимірюванню впливу політики на добробут населення. Додатковим стримуючим фактором виступає фрагментарність соціального діалогу між державою, приватним сектором та громадським сектором. Епізодичний характер їхньої взаємодії свідчить про відсутність сталих інституційних механізмів соціального партнерства, що унеможлиблює акумуляцію розрізнених ресурсів для реалізації масштабних інтегрованих проектів. Подолання цих бар'єрів вимагає переходу до нової парадигми управління, де цифрова прозорість поєднуватиметься з глибокою децентралізацією та міжсекторальною синергією [52].

Таким чином, чинники, що впливають на соціальну політику в Україні, мають багатовимірний та комплексний характер. Позитивні тенденції забезпечують розвиток соціальних програм, цифровізацію, залучення міжнародної підтримки та активізацію громадянського суспільства, тоді як негативні аспекти – нерівність, недостатнє фінансування, корупція, слабкий моніторинг та відсутність сталого партнерства – створюють суттєві виклики для державної політики у сфері соціального захисту. Усвідомлення цих факторів є ключовим для формування ефективної та збалансованої соціальної політики, здатної забезпечити соціальну справедливість і стабільність у суспільстві.

3.2. Європейські стандарти як орієнтир модернізації системи соціального захисту населення в Україні

Соціальний захист населення є однією з базових функцій сучасної держави, оскільки саме через нього реалізується принцип соціальної справедливості та гарантується мінімальний рівень добробуту громадян. В умовах соціально-економічних трансформацій, які переживає Україна, питання ефективності системи соціального захисту набуває особливої актуальності. Демографічні зміни, зростання рівня соціальної нерівності, наслідки воєнних дій, внутрішнє переміщення населення та нестабільність ринку праці створюють нові соціальні ризики, які потребують адекватної реакції з боку держави. У цьому контексті європейські стандарти соціального захисту виступають важливим орієнтиром для модернізації національної соціальної політики [53, с. 15–25]

Одним із ключових напрямів адаптації європейських стандартів до умов воєнного часу є посилення ролі екстреної соціальної допомоги, спрямованої на швидке реагування на базові потреби внутрішньо переміщених осіб. У європейській практиці соціальний захист у кризових ситуаціях ґрунтується на принципі невідкладності, що передбачає оперативний доступ до житла, медичної допомоги, соціальних виплат та психологічної підтримки. Для України це означає необхідність спрощення процедур призначення соціальної допомоги, мінімізації бюрократичних бар'єрів та забезпечення мобільності соціальних сервісів, зокрема через використання цифрових інструментів.

Масове внутрішнє переміщення населення актуалізує питання територіальної рівності доступу до соціального захисту. Європейські стандарти виходять із того, що соціальні права людини не повинні залежати від місця її проживання або реєстрації. В умовах воєнного стану цей принцип трансформується в практику забезпечення соціальних гарантій за фактичним місцем перебування особи. Для України адаптація такого підходу передбачає переорієнтацію системи соціального захисту з прив'язки до адміністративних одиниць на

модель, що враховує мобільність населення та зміну соціальних потреб у реальному часі [54, с. 131–134].

Руйнування соціальної інфраструктури значною мірою ускладнює реалізацію соціальних прав, особливо у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального обслуговування. У цьому контексті європейські стандарти соціального захисту адаптуються шляхом розвитку альтернативних форм надання соціальних послуг. Йдеться про посилення ролі громадських і благодійних організацій, волонтерських ініціатив, а також про впровадження дистанційних та мобільних форматів соціальної допомоги. Для України така модель є особливо актуальною, оскільки дозволяє частково компенсувати втрату стаціонарної соціальної інфраструктури та забезпечити безперервність соціального захисту навіть у прифронтових або деокупованих територіях.

Важливим аспектом адаптації європейських стандартів у період воєнного стану є зміна пріоритетів соціальної політики на користь найбільш уразливих груп населення. До них належать внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, літні громадяни, діти, а також сім'ї, які втратили годувальника. Європейський підхід у таких умовах передбачає концентрацію ресурсів на підтримці цих категорій, навіть за рахунок тимчасового перегляду універсальних соціальних програм. Для України це означає необхідність гнучкого бюджетного планування та перегляду структури соціальних видатків з урахуванням умов воєнного часу [55].

Період 2020–2025 років став для України етапом інтенсивної та водночас надзвичайно складної імплементації європейських норм у сфері соціального захисту населення. Цей процес відбувався в умовах накладання кількох криз одночасно, зокрема пандемії COVID-19, повномасштабної збройної агресії, запровадження воєнного стану та різкого зростання соціальних ризиків. У таких реаліях адаптація європейських стандартів набула не лише реформаторського, а й антикризового характеру, що суттєво вплинуло на зміст і темпи трансформації соціальної політики.

Імплементація європейських норм у зазначений період здійснювалася насамперед у межах зобов'язань України за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, яка передбачає поступове наближення національного законодавства до *acquis communautaire* у соціальній сфері. У 2020–2021 роках основний акцент було зроблено на посиленні адресності соціальної допомоги, розвитку соціальних послуг на рівні громад та удосконаленні механізмів соціального страхування. Європейські підходи в цей період впроваджувалися переважно через інституційні та нормативні зміни, що мало на меті підвищення ефективності системи соціального захисту в умовах обмежених ресурсів.

Пандемія COVID-19 стала своєрідним тестом на здатність України застосовувати європейські принципи соціального захисту в кризових умовах. У цей період відбулося розширення інструментів тимчасової соціальної підтримки, зокрема для безробітних, самозайнятих осіб та сімей із дітьми. Європейські норми, орієнтовані на забезпечення мінімального доходу та збереження зайнятості, були адаптовані до українських реалій через механізми державної допомоги та часткової компенсації втрат доходів. Водночас обмежені фінансові можливості держави зумовили вибіркового характеру імплементації, що не дозволило повною мірою відтворити європейські моделі соціального реагування.

З 2022 року процес імплементації європейських норм у сфері соціального захисту зазнав суттєвої трансформації у зв'язку з повномасштабною війною. У цих умовах європейські стандарти були переосмислені з позицій забезпечення базової соціальної стійкості населення. Пріоритет було надано захисту внутрішньо переміщених осіб, сімей, які втратили житло або джерела доходів, а також осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Імплементація європейських норм у цей період здійснювалася не стільки через довгострокові структурні реформи, скільки через спрощені та гнучкі механізми соціальної підтримки, що відповідало європейському принципу адаптивності соціальної політики в умовах надзвичайних ситуацій.

Особливістю українських реалій 2022–2025 років стало поєднання європейських стандартів соціального захисту з масштабною міжнародною гуманітарною та фінансовою підтримкою. Європейський Союз і його держави-члени фактично стали співучасниками реалізації соціальної політики в Україні, що проявилось у фінансуванні соціальних виплат, підтримці програм для внутрішньо переміщених осіб та відновленні зруйнованої соціальної інфраструктури. У цьому контексті імплементація європейських норм набула практичного виміру через інтеграцію національної системи соціального захисту в ширший європейський соціальний простір.

Водночас процес імплементації у 2020–2025 роках супроводжувався низкою системних проблем. Серед них особливе місце посідає дисбаланс між нормативним наближенням до європейських стандартів і реальними можливостями їх практичної реалізації. Частина реформ залишалася декларативною через нестачу фінансування, кадрові проблеми та нерівномірний розвиток територіальних громад. Це зумовило ситуацію, за якої європейські норми часто реалізовувалися фрагментарно, з урахуванням поточних потреб, а не в межах цілісної довгострокової стратегії.

Попри зазначені труднощі, період 2020–2025 років можна розглядати як етап якісного зрушення в імплементації європейських норм соціального захисту в Україні. Саме в цей час було закладено основи для переходу від формального наближення до європейських стандартів до їх функціональної адаптації з урахуванням національних викликів. Європейські норми в українських реаліях трансформувалися з абстрактних орієнтирів у практичні інструменти підтримки соціальної стійкості суспільства [56, с. 91].

У сучасних умовах європейські стандарти соціального захисту реалізуються не лише через загальні принципи, а й через конкретні директиви Європейського Союзу, які приймаються у відповідь на нові соціальні виклики та визначають обов'язкові орієнтири для держав-членів ЄС. Одним із таких прикладів є Директива про адекватні мінімальні заробітні плати (Adequate

Minimum Wage Directive 2022/2041), прийнята у 2022 році, що встановлює рамки для забезпечення адекватного рівня мінімальних зарплат та підтримки колективних переговорів між роботодавцями і працівниками на національному рівні [57]. Ця директива зобов'язує держави-члени та соціальних партнерів посилювати механізми колективного представництва, що є суттєвим елементом соціального захисту працівників у ЄС. Україна, хоча і не є членом ЄС, інтегрує принципи цієї директиви у свою політику зайнятості через узгодження законодавства щодо гідної оплати праці та стимулювання формальної зайнятості, що відображено у загальних положеннях української стратегії зайнятості та охорони праці, спрямованої на гармонізацію з *acquis* ЄС та створення умов для інтеграції до ринку праці ЄС. Такі зміни мають підвищити рівень соціального захисту працівників в Україні, хоча повна імплементація відповідних норм ще триває та потребує адаптації до національних соціально-економічних умов [58, с. 173].

Ще одним прикладом сучасного європейського нормативу, важливого для соціального захисту, є рекомендації та керівні принципи ЄС щодо політики зайнятості 2022–2023 рр. (Decision (EU) 2022/2296 [59] та Decision (EU) 2023/2528 [60]), які формують загальний контекст політики зайнятості в ЄС, акцентуючи увагу на активній підтримці працевлаштування, зокрема через стимулювання попиту на працю, підвищення професійної мобільності та адаптацію навичок відповідно до потреб ринку праці. Ці документи формують орієнтири для країн-членів щодо того, як поєднувати соціальні гарантії з активною політикою на ринку праці й підтримувати стійкість робочих місць у кризових ситуаціях, що стає особливо важливо у період після пандемії та масштабних соціальних змін у Європі і світі. Для України це означає, що реформи в сфері зайнятості вже почали враховувати європейську логіку акценту на поєднанні соціального захисту з механізмами стимулювання працевлаштування, у тому числі через адаптацію законодавства для рівного доступу до ринку праці ЄС та

гармонізацію стандартів зайнятості в межах євроінтеграційних зобов'язань [61, с. 42].

Ще один реальний нормативний орієнтир — це принципи Європейського стовпа соціальних прав, які містять стандарти щодо умов праці та захисту працівників, включно з правом на прозорі та передбачувані умови праці. Хоча специфічні директиви щодо прозорих і передбачуваних умов ще розробляються і в деяких випадках були прийняті до 2020 року, їхній зміст активно використовується у формуванні національної політики ЄС у 2022–2025 рр. У контексті України ці принципи стимулюють законодавчу роботу над покращенням умов праці, захистом трудових прав та просуванням ідей соціального діалогу між роботодавцями і працівниками, що визнається як критично важлива складова розвинених соціальних моделей ЄС і частина євроінтеграційних реформ у сфері праці та соціальної політики [62, с. 110].

Крім вищезгаданих норм, у Європейському Союзі функціонують механізми тимчасового захисту, які безпосередньо пов'язані з соціальним захистом у надзвичайних ситуаціях. Наприклад, Директива про тимчасовий захист для громадян України, прийнята після початку повномасштабної агресії Росії, була продовжена до 2026 року, що дало змогу громадянам України, які тимчасово перебувають у країнах ЄС, отримувати доступ до соціальних виплат, медичної допомоги, освіти і ринку праці без ускладнених процедур статусу біженця. Це є конкретною реалізацією принципу солідарності та фактичним стандартом соціального захисту на рівні ЄС, який застосовується в екстремальних умовах війни та міграційних хвиль, і прямо вплинув на українських громадян, що перебувають у Європі, хоча ще потребує узгодження подальших правових механізмів після завершення тимчасового захисту.

Таким чином, приклади конкретних директив та політик ЄС 2022–2025 рр. ілюструють реальні європейські стандарти соціального захисту, які вже вплинули як на національні реформи України, так і на міжнародні форми підтримки громадян України в ситуації кризи. Частина з цих стандартів уже поча-

ла впроваджуватися через адаптацію національного законодавства та політики зайнятості, інші — лише формують орієнтири для подальшої імплементації в Україні в межах євроінтеграційних зобов'язань та післявоєнного відновлення.

Отже, у 2020–2025 роках імплементація європейських стандартів соціального захисту в Україні відбувалася переважно у форматі адаптації до кризових реалій, а не класичного реформування. Європейські норми виступали не готовими моделями для запозичення, а рамковими орієнтирами, які трансформувалися відповідно до умов пандемії, воєнного стану та обмежених фінансових можливостей держави. Саме така форма імплементації дозволила зберегти базові соціальні гарантії в умовах надзвичайного навантаження на соціальну систему.

3.3. Вплив європейських проєктів на модернізацію соціальної політики України: досвід впровадження ініціатив Ради Європи, ЄС та ООН

У сучасних умовах реформування соціальної сфери Україна активно співпрацює з європейськими інституціями у межах спільних проєктів, спрямованих на підвищення ефективності соціальної політики та наближення її до стандартів ЄС. Впровадження таких ініціатив сприяє модернізації системи соціального захисту, розширенню можливостей для вразливих груп населення та підвищенню рівня соціальної справедливості.

У період 2022–2025 років вплив європейських та міжнародних проєктів на модернізацію соціальної політики України суттєво посилюється, що зумовлено безпрецедентними соціальними викликами, спричиненими повномасштабною війною. В умовах руйнування соціальної інфраструктури, масового внутрішнього переміщення населення та різкого зростання потреб у соціальній підтримці міжнародні ініціативи Ради Європи, Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй стали не лише джерелом фінансової допомоги, а й важли-

вим інструментом трансформації підходів до формування та реалізації соціальної політики в Україні.

Досвід співпраці з Радою Європи у цей період насамперед пов'язаний із реалізацією Плану дій Ради Європи для України, який після 2022 року був адаптований до умов воєнного стану. У межах цього плану особлива увага приділялася захисту соціальних прав уразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, дітей та людей з інвалідністю. Практичний вплив ініціатив Ради Європи проявився у підтримці реформ системи соціальних послуг, розвитку стандартів надання соціальної допомоги на місцевому рівні та посиленні правозахисного компоненту соціальної політики. Важливою особливістю цього впливу стало те, що Рада Європи зосереджувалася не на короткострокових виплатах, а на зміцненні інституційної спроможності держави забезпечувати соціальні права навіть в умовах війни [63, с. 3].

Проекти Європейського Союзу у 2022–2025 роках мали більш прикладний та масштабний характер, оскільки були безпосередньо інтегровані в механізми фінансування соціальної сфери України. Через бюджетну підтримку, секторальні програми та технічну допомогу ЄС фактично став співучасником реалізації української соціальної політики. Значний вплив на модернізацію соціального захисту справили ініціативи, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб, відновлення доступу до соціальних послуг та цифровізацію соціальної сфери. У рамках цих проєктів європейські підходи до адресності соціальної допомоги, прозорості та орієнтації на потреби людини поступово інтегрувалися в українську практику, зокрема через розвиток електронних сервісів і спрощення процедур отримання соціальної підтримки.

Водночас проєкти ЄС у сфері соціальної політики мали й стратегічний вимір, оскільки були пов'язані з виконанням Україною зобов'язань у межах Угоди про асоціацію та статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Це сприяло тому, що соціальна політика почала розглядатися не лише як інструмент антикризового реагування, а як складова євроінтеграційного про-

цесу. Разом із тим повна імплементація європейських стандартів залишалася обмеженою через воєнні умови, що зумовило вибіркове та адаптивне використання європейського досвіду.

Вагомий внесок у модернізацію соціальної політики України у 2022–2025 роках зробили проєкти Організації Об'єднаних Націй, зокрема через діяльність ПРООН, ЮНІСЕФ та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Ці ініціативи були орієнтовані на забезпечення базових соціальних потреб населення, підтримку системи соціальних послуг у громадах та розвиток механізмів соціальної стійкості. Практичний досвід впровадження проєктів ООН показав ефективність поєднання гуманітарної допомоги з елементами довгострокового розвитку, що відповідає сучасним підходам до соціальної політики в умовах затяжної кризи.

Особливої уваги заслуговує роль міжнародних проєктів у підтримці децентралізації соціальної політики. У багатьох громадах саме за рахунок ініціатив ЄС та ООН було відновлено або розширено надання соціальних послуг, запроваджено мобільні формати соціальної допомоги та посилено кадрову спроможність місцевих органів влади. Це сприяло практичній реалізації європейського принципу наближення соціальних послуг до людини, хоча результати такої модернізації залишалися нерівномірними залежно від безпекової ситуації та ресурсів конкретних громад.

У 2022–2025 роках модернізація соціальної політики України значною мірою відбувалася під впливом конкретних міжнародних проєктів, що реалізовувалися за участі Ради Європи, Європейського Союзу та структур Організації Об'єднаних Націй. Одним із ключових рамкових документів стала Програма дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та реконструкція 2023–2026», у межах якої здійснювалася підтримка реформ у сфері соціальних прав, захисту внутрішньо переміщених осіб та розвитку соціальних послуг у громадах. Практичний вплив цього проєкту проявився у методичній підтримці органів влади, оновленні підходів до надання соціальних послуг і впровадженні

стандартів, орієнтованих на права людини, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Разом із тим результати реалізації ініціатив Ради Європи здебільшого мали інституційний характер і потребували подальшого закріплення на національному рівні [64].

З боку Європейського Союзу суттєвий вплив на соціальну політику України мав проєкт «EU4Recovery – Empowering Communities in Ukraine», який реалізовувався спільно з ПРООН і був спрямований на відновлення громад, розвиток соціальних послуг та підтримку внутрішньо переміщених осіб. У межах цього проєкту громади отримували фінансову та експертну підтримку для відновлення соціальної інфраструктури, запровадження мобільних соціальних сервісів і посилення місцевої спроможності у сфері соціального захисту. Важливим є те, що цей проєкт сприяв практичному впровадженню європейського принципу децентралізації соціальної політики, хоча його результати значною мірою залежали від безпекової ситуації та управлінського потенціалу конкретних територій [65].

Окреме місце серед міжнародних ініціатив посіли проєкти Організації Об'єднаних Націй, зокрема програми ПРООН із відновлення соціальної інфраструктури та підвищення стійкості громад, а також діяльність ЮНІСЕФ у межах проєктів із посилення системи соціального захисту дітей і сімей з дітьми. У 2022–2025 роках ЮНІСЕФ активно підтримував адаптацію механізмів соціальної допомоги до потреб внутрішньо переміщених сімей, сприяв цифровізації окремих соціальних сервісів і розвитку соціальної роботи на рівні громад. Ці проєкти мали безпосередній практичний ефект для населення, проте водночас показали обмеженість можливостей проєктного підходу без комплексних змін у державній системі соціального захисту.

Вагомий вплив на соціальну стабільність у кризовий період мали також програми Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, зокрема масштабна програма грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам і постраждалим від війни. Цей інструмент став одним із ключових механізмів

забезпечення базових соціальних потреб населення у 2022–2024 роках і фактично доповнив національну систему соціальної підтримки. Водночас така форма допомоги підкреслила структурну слабкість державних механізмів соціального захисту, які в умовах війни значною мірою покладалися на зовнішні ресурси.

Отже, конкретні міжнародні проекти Ради Європи, Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй у 2022–2025 роках відіграли важливу роль у підтримці та частковій модернізації соціальної політики України. Вони сприяли впровадженню європейських підходів до захисту соціальних прав, децентралізації соціальних послуг і підвищення соціальної стійкості громад. Разом із тим досвід їх реалізації засвідчує, що подальший розвиток соціальної політики потребує переходу від проєктної залежності до системного закріплення напрацьованих рішень у національній моделі соціального захисту.

Таким чином, досвід впровадження ініціатив Ради Європи, Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй у 2022–2025 роках засвідчує, що міжнародні проєкти стали важливим каталізатором модернізації соціальної політики України. Їхній вплив проявився не лише у фінансовій підтримці, а й у зміні підходів до соціального захисту, зокрема в орієнтації на адресність, гнучкість і захист соціальних прав у кризових умовах. Водночас залежність від зовнішньої підтримки та обмежені можливості держави в умовах війни зумовлюють необхідність поступового переходу від проєктного підходу до системної інтеграції європейських і міжнародних стандартів у національну соціальну політику.

Висновки до розділу III

Позитивними чинниками є послідовні кроки з адаптації соціального законодавства до європейських стандартів, зусилля щодо розширення соціальних гарантій для вразливих груп населення та міжнародна підтримка

соціальних реформ. Негативними аспектами залишаються економічні та демографічні виклики, що значно посилилися внаслідок повномасштабної війни, дефіцит бюджету, зростання потреб населення та складності у забезпеченні сталості соціальних виплат і сервісів.

Європейські соціальні стандарти, зокрема основи Європейської соціальної хартії, відіграють вирішальну роль як орієнтир для реформування української системи соціального захисту. Проєкт Ради Європи «Посилення соціального захисту в Україні» сприяв гармонізації національних соціальних норм з європейськими стандартами, гарантуванням рівних соціальних прав незалежно від соціального статусу, статі чи віку, та зміцненню спроможності місцевих органів влади у просуванні соціальних прав.

Проєкт Ради Європи спрямований на посилення соціального захисту для вразливих груп, у тому числі людей, які постраждали від конфлікту, сприяв не лише адаптації законодавства до стандартів Європейської соціальної хартії, але й підвищенню спроможностей національних та місцевих інституцій у просуванні соціальних прав громадян. Така міжнародна підтримка дозволяє Україні не лише імплементувати європейські норми, а й формувати більш ефективну систему соціального захисту, що відповідає сучасним стандартам прав людини.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено роль соціальної політики та систему суб'єктів її формування та реалізації, яка виступає ключовим елементом державного управління, що забезпечує захист соціальних прав громадян і підтримку вразливих верств населення шляхом координації дій центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів у забезпеченні соціальних послуг і соціальних гарантій.

2. Проаналізовано принципи діяльності Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України щодо реалізації соціальної політики в Україні, зокрема встановлено, що вони ґрунтуються на загальнодержавних засадах верховенства права, пріоритету прав людини, соціальної справедливості, законності та гласності, що забезпечують ефективну взаємодію з іншими органами влади і громадськістю для реалізації програм соціального захисту.

3. Оцінено цілі, завдання та функції Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке виступає центральним органом виконавчої влади із забезпечення соціального захисту, формування державної політики у сферах праці, зайнятості, соціальних послуг, пенсійного та соціального страхування, а також контролює дотримання стандартів і законодавства у соціальній сфері, що дає змогу координувати комплексні соціальні заходи на національному й регіональному рівнях.

4. Вивчено гендерні механізми соціальної політики, які включають заходи з гарантування рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у доступі до освіти, праці, охорони здоров'я, участі в соціальному та політичному житті, подолання гендерних стереотипів та створення відповідних інституційних механізмів для забезпечення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя.

5. Досліджено механізми взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, встановлено, що вони передбачають між-

секторальну координацію дій державних та місцевих органів, правоохоронних і соціальних інституцій, служби підтримки постраждалих та громадських організацій із метою своєчасного виявлення, реагування, профілактики насильства та надання комплексної допомоги постраждалим особам.

6. Проаналізовано впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми, що охоплює розробку та реалізацію державних програм, удосконалення правових засад, міжвідомчу координацію, захист прав постраждалих осіб та надання їм соціальних і правових послуг відповідно до сучасних викликів, що підтверджується даними про надання фінансової допомоги потерпілим у 2025 році.

7. Визначено чинники, що впливають на соціальну політику в Україні, та охарактеризовано позитивні й негативні аспекти її реалізації, зокрема, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами та розширення соціальних гарантій є позитивними факторами, тоді як економічні виклики, демографічні зміни та наслідки війни створюють значні труднощі для стабільного функціонування соціальної системи.

8. Досліджено європейські стандарти соціальної політики як орієнтир модернізації системи соціального захисту населення в Україні, що підтверджується активною гармонізацією національного законодавства з правом ЄС, зокрема в сфері соціальної політики і зайнятості, що сприяє підвищенню якості та доступності соціальних послуг та узгодженню національних підходів із міжнародними стандартами.

9. Оцінено вплив європейських проєктів на модернізацію соціальної політики України, зокрема виявлено, що співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЄС, Рада Європи та ООН, сприяє не лише трансформації законодавства, але й практичній імплементації проєктів соціальної підтримки, цифровізації соціальних послуг та розвитку системи захисту дітей і вразливих груп, що підсилює соціальну інклюзію та адаптацію до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчик М. Шляхи підвищення соціального захисту населення України. *Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука*. URL: <https://surli.cc/gwebez>
2. Конвенція МОП № 117 про основні норми та цілі соціальної політики 1962 року https://ips.ligazakon.net/document/mu62002?ed=1962_06_22
3. Соціальна політика / За заг. ред. В. М. Пічі та Я. Б. Турчин. Львів: Новий світ, 2018. 318 с. URL: <https://surl.lt/crprpr>
4. Шевчук П.І. Соціальна політика. Львів : Світ, 2003. 400 с/
5. Жуковська А.Ю. Соціальна і гуманітарна політика : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 250 с.
6. Яковлев О.А. Правові засади встановлення умов праці за трудовим законодавством України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2019. 40 с.
7. Коляда Н., Карпич І. Соціальна політика: навч. посіб. Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Вид. 4-е доповн. та переробл. Умань: ВПЦ «Візаві», 2024. 192 с. URL: <https://surl.lt/ozaywr>
8. Медяник В. А. Суб'єкти формування та реалізації державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. *Юридичний вісник. Одеса: Гельветика*, 2021. № 3. С. 128–133. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2021/17.pdf
9. Авакян Т. А. Суб'єкти й форми реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2015. № 1. С. 37–43. URL: <https://surl.lu/eddjuu>
10. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України: Постанова КМУ від 17.06.2015. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>
11. Горник В. Г., Кравченко С. О. Конспект лекцій з дисципліни «Політика в публічному управлінні». Київ, 2018. 41 с. URL:

<https://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/pplek.pdf>

12. Медяник В. А. Адміністративно-правове забезпечення державної соціальної політики в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя, 2021. 424 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Medianyk.pdf

13. Мельничук Д. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія. Житомир: Полісся, 2015. 564 с. URL: https://idss.org.ua/monografii/2015_Melnichuk.pdf

14. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. Про нас. URL: <https://www.msp.gov.ua/about/pro-nas>

15. Гринько С. В., Грибко О. В. Принципи сучасної соціальної політики. *Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, 2024. С. 53–56. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/269023b1-8ecd-4dcd-a12a-b386716d7259/content?trackerId=5d9bb9245e5792ef>

16. Карчевський М., Карчевська О. Соціальні теореми як концептуальна основа національного діалогу. *Гілея: науковий вісник*, 2016. № 108. С. 238–243. URL: <https://surli.cc/mkxwav>

17. Демченко Я. О. Принцип верховенства права. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023. № 6. С. 189–193. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/12/35.pdf>

18. Золотарьова Н. І. Дотримання прав і свобод людини як один із принципів діяльності Національної поліції України. *Проблеми сучасної поліцейстики*, 2021. С. 12–15. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bda4ada7-495f-457d-83d1-ba006c8e0a64/content>

19. Оксенюк А. Поняття, принципи та система публічного управління в адміністративно-політичній сфері. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки», 2025. № 1(45). С. 163 –172. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/mar/38474/25028345maket-167-176.pdf>
20. Братасюк М. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності. *Актуальні проблеми правознавства*, 2018. № 1. С. 11–17. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/28597>
21. Бараненко Д. В. Принципи діяльності центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2020. № 46. С. 25–29. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc46/juspradenc46.pdf#page=25>
22. Нестерович В. Ф. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади як передумова утвердження демократії участі. *Філософські та методологічні проблеми права*, 2016. № 2. С. 67–77. URL: <https://surl.li/ldunwo>
23. Подковенко Т. О. Принципи юридичної відповідальності: загально-теоретичний аспект. *Молодий вчений*, 2015. № 2(6). С. 830–833. URL: <https://surl.li/ywragi>
24. Перевалова Л. В., Гаряєва Г. М. Правові засади регулювання державної гендерної політики в Україні. *Право та інноваційне суспільство*, 2021. № 1(16). С. 136–143. URL: https://apir.org.ua/lais/uk/article/view/perevalova_gariaieva16/90
25. Андрусак І. П. Економічне насильство як латентна форма домашнього насильства: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*, 2023. № 80. С. 13-17. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a50bb8ff-fa73-4e40-84a3-3d8194810fdb/content>

26. Ботнарєнко І. А., Гриньків О. О. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Часопис Київського університету права*, 2023. № 2. С. 104–109. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/867>

27. Царьова І. Сексуальне насильство – зброя в умовах воєнного конфлікту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2023. № 2(127). С. 9–14. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/12864>

28. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

29. Індекс гендерної рівності для ЄС та України, 2023 р. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2025/05/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B2-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-2025.pdf>

30. Гонюкова Л. В., Педченко Н. С. Сучасний механізм упровадження гендерної політики в Україні. Соціальна і гуманітарна політики. *Вісник НАДУ при Президентові України. Сер.: Державне управління*, 2016. № 2. С.114–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_2_17

31. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

32. Про використання програмного комплексу „Інтегрована інформаційна система „Соціальна громада” для організації надання адміністративних послуг у сфері соціального захисту населення URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/document-6378>

33. Стратегія впровадження гендерної рівності до 2030 року URL: <https://svyat.kyivcity.gov.ua/administratsiia/henderna-rivnist/stratehiia-vprovadzhennia-hendernoi-rivnosti-do-2030-roku>

34. Деякі питання реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 02.05.2025 № 439-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2025-%D1%80#Text>

35. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. URL: https://gender.org.ua/images/lib/Melnik_2011.pdf

36. Система «Безпечне місто» - інноваційні рішення, які дбають про безпеку URL: https://lug.gov.ua/news/sistema_%C2%ABbezpechne_misto%C2%BB_-_innovacijni_rishennja_jaki_dbajut_pro_bezpeku

37. Гордаш А. С. Основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2023. № 4. С. 450–454. URL: http://lsei.org.ua/4_2023/112.pdf

38. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/658-2018-%D0%BF>

39. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>

40. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 02.06.2023. № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80#Text>

41. Виїзне засідання робочої групи з питань протидії торгівлі людьми
URL: <https://vin.gov.ua/dep-smp/58016-vyizne-zasidannia-robochoi-hrupy-z-pytan-protydii-torhivli-liudmy>

42. Протидія торгівлі людьми URL: <https://social.te.gov.ua/diyalnist/protidiya-torgivli-lyudmi/>

43. Торгівля людьми – вмій себе захистити URL: <https://globynska-gromada.gov.ua/news/1690555345/>

44. Україна отримала нові рекомендації GRETA щодо захисту постраждалих від торгівлі людьми URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/ukrayina-otrymala-novi-rekomendatsiyi-greta-shchodo-zakhystu-postrazhdalykh-vid-torhivli-lyudmy>

45. Українські поліцейські поділились досвідом на зустрічі проекту i-Force INTERPOL щодо посилення правоохоронних потужностей України та Молдови URL: <https://mvs.gov.ua/news/ukrayinski-policeiski-podililis-dosvidom-na-zustrici-projektu-i-force-interpol-shhodo-posilennia-pravooxoronnix-potuznostei-ukrayini-ta-moldovi>

46. Протидія транскордонній злочинності: Нацполіція налагоджує співробітництво з Frontex - агентством з охорони кордонів ЄС URL: <https://npu.gov.ua/news/protydiia-transkordonnii-zlochynnosti-natspolitsiia-nalahodzhuie-spivrobitnytstvo-z-frontex-ahentstvom-z-okhorony-kordoniv-ies>

47. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. 560 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3750>

48. Бредіхін М. В. Соціальна політика держави як активний чинник вирішення проблеми економічної безпеки України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*, 2018. С. 228–230. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/112.pdf

49. Підсумки ініціативи PeReHID: як Україна та міжнародні партнери трансформують систему соціальної підтримки <https://www.msp.gov.ua/press->

center/news/pidsumky-initsiatyvy-perehid:-yak-ukrayina-ta-mizhnarodni-partnery-transformuyut-systemu-sotsialnoyi-pidtrymky

50. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/>

51. Соціальна згуртованість в Україні: виклики та бар'єри для вразливих груп URL: <https://opora.ua/org/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayini-viklyki-ta-bar-yeri-dlya-vrazlivih-grup-25748>

52. Джура Х. Ю. Позитивні та негативні аспекти реалізації соціальної функції держави в умовах сьогодення. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє: тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф.*, 2020. С. 33–35. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210/article/view/dzhura

53. Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*, 2019. № 22. С. 15–25. URL: <http://www.inlawalmanac.mgu.od.ua/eng/v22/4.pdf>

54. Синчук С. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні з Європейською соціальною хартією. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. № 2. С. 131–134. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/2_2021.pdf

55. Передерій О. С. Забезпечення соціальних стандартів як принцип функціонування органів державної влади у відповідності до Угоди про асоціацію (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2024. № 84. С. 91–96. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/14.pdf>

56. Передерій О. С. Забезпечення соціальних стандартів як принцип функціонування органів державної влади у відповідності до Угоди про асоціацію (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2024. № 84. С. 91–96. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/14.pdf>

57. Директива про адекватні мінімальні заробітні плати (Adequate Minimum Wage Directive 2022/2041)
URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2041/oj/eng>
58. Чалюк Ю. О. Імплементація в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*, 2019. № 3(25). С. 173–177. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2a2a9d6e-60f6-48bf-9f71-30d76670a182/content>
59. Council Decision (EU) 2022/2296 of 21 November 2022 on guidelines for the employment policies of the Member States URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2296/oj/eng>
60. Council Decision (EU) 2023/2528 of 9 October 2023 on guidelines for the employment policies of the Member States, published in OJ URL: <https://eulawlive.com/council-decision-eu-2023-2528-of-9-october-2023-on-guidelines-for-the-employment-policies-of-the-member-states-published-in-oj/>
61. Наливайко І. О. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2024. № 5. С. 42–47. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/7.pdf>
62. Ількова М., Наливайко І. Європейські стандарти соціального захисту: уроки для України в контексті євроінтеграції. *Collection of scientific papers «АГО-ГОΣ»*, 2025. С. 109–113. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/issue/view/35>
63. Посилення соціального захисту в Україні. Проєкт Ради Європи, імплементований протягом 2023-2024 рр. в межах Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023-2026 роки. URL: <https://rm.coe.int/ua-coe-booklet-enhanced-social-protection-in-ukraine/1680b2a413>
64. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 рр.: Керівний комітет оцінює перший рік його реалізації URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-action-plan-for-ukraine-2023-2026-steering-committee-assesses-the-first-year-of-its-implementation>

65. EU4Recovery – Empowering Communities in Ukraine URL:
<https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/eu4recovery-rozshyrennya-mozhlyvostey-hromad-v-ukrayini-eu4recovery>